

ศูนย์วิชาการในประเทศไทย

ประวัติความเป็นมาของการจัดตั้งศูนย์วิชาการ

จากการค้นคว้าหาหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรไม่ปรากฏมีข้อมูลใดที่แสดงให้เห็นว่าความคิดในเรื่องการจัดตั้งศูนย์วิชาการระดับ เขตการศึกษาและจังหวัดในประเทศไทย ก่อนปี พ.ศ. 2501 แต่ศูนย์วิชาการระดับนี้เกิดจากถ้อยคำของ จุฑารัตน์ วาศวิท มีการจัดตั้งในวิทยาลัยครูขึ้นแห่งหนึ่งในปี พ.ศ. 2498¹ สำหรับหลักฐานที่ระบุเจตจำนงในการจัดตั้งศูนย์วิชาการระดับ เขตการศึกษาและจังหวัดที่ชัดเจนไว้อย่างแน่ชัดนั้นปรากฏอยู่ในรายการที่กำหนดขึ้นเพื่อดำเนินการในโครงการพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค (Regional Education Development Project including Higher Education) หรือเรียกย่อ ๆ ว่า พ.ศ.ภ. ซึ่งมีใจความกล่าวไว้ว่า "จะสร้างแหล่งศูนย์กลางทางวิชาการขึ้นในส่วนภูมิภาคเป็นแห่ง ๆ ไป โดยยึดโรงเรียนฝึกหัดครูและครูสัมมนาจารย์เป็นหลักในระยะต้น"² โครงการพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาคได้เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501³ โดยได้รับเงินช่วยเหลือจากองค์การบริหารวิเทศกิจของสหรัฐอเมริกา (USOM) จากการสำรวจควมการส่งแบบสอบถามให้ตอบ ปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2501 มีการจัดตั้งศูนย์วิชาการระดับ เขตการศึกษาขึ้นแห่งหนึ่งคือ เขตการศึกษา 10 จังหวัดอุบลราชธานี ต่อมาในปี พ.ศ. 2502 จัดตั้งขึ้นอีกสองแห่งคือ เขตการศึกษา 6 จังหวัดลพบุรี และเขตการศึกษา 8 จังหวัดเชียงใหม่⁴

¹ จุฑารัตน์ วาศวิท, เรื่องเดิม, หน้า 176.

² กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการศึกษา ปีการศึกษา 2501 (พระนคร, 2502), หน้า 17.

³ เชื้อ สาริมาณ, วิชาครู ตอน 1 หลักการศึกษา (พระนคร: องค์การคาคูสุสภา, 2512), หน้า 223.

⁴ จากการสำรวจ 12 เขตการศึกษา.

ปลายเดือนธันวาคม พ.ศ. 2503 ศึกษาในเทศกส่วนกลางทุกกรม และศึกษานิเทศก์สำนักงาน
ปลัดกระทรวง รวม 150 คน เข้าร่วมประชุมเรียกว่า "การประชุมสารนิเทศ" โดยมีวัตถุประสงค์
ประสงค์เพื่อตีความหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ พิจารณาการจัดทำหลักสูตร และประมวล
การสอนและอบรมเด็กให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ การประชุมครั้งนี้
มีข้อเสนอแนะให้จัดสร้างศูนย์อุปกรณ์หลักสูตร หรือ Curriculum Laboratory และเห็นว่า
ควรจัดขึ้นที่เขตการศึกษา¹ ปี พ.ศ. 2504 กรมสามัญศึกษาจัดตั้งศูนย์วิชาการพญาไทขึ้นตาม
โครงการปรับปรุงการศึกษา โดยมีความมุ่งหมายจะให้เป็นที่รวบรวมอุปกรณ์การเรียน
การสอน เพื่อช่วยครูในการพัฒนาการสอนตามหลักสูตร โดยจัดตั้งแผนกห้องสมุด และแผนก
ผลิตอุปกรณ์การสอนขึ้นก่อน ต่อจากนั้นจะดำเนินการจัดตั้งแผนกวิจัยและเผยแพร่อีกแผนกหนึ่ง
เพื่อให้เต็มตามโครงการที่วางไว้²

ในระยะปี พ.ศ. 2505 นี้ว่ามีเหตุการณ์หลายประการที่ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งศูนย์
วิชาการขึ้นในระดับต่าง ๆ เช่นมีการค้นคว้าในเรื่องคุณภาพการศึกษา ทำให้เห็นปัญหาการขาด
แคลนอุปกรณ์การศึกษาในโรงเรียนมาก และศึกษานิเทศก์ได้ร้องเรียนเรื่องนี้เพื่อที่จะนำไป
ช่วยการสอนของครู ดังนั้นในที่ประชุมของคณะกรรมการประสานงานศึกษานิเทศก์ จึงได้นำ
เรื่องการจัดตั้งศูนย์วิชาการขึ้นมาพิจารณา และมีผู้เห็นด้วยเป็นจำนวนมากว่าควรสร้างศูนย์วิชา
การขึ้น แต่ยังไม่ตกลงกันว่าจะเริ่มสร้างขั้นที่ใดก่อน³ แรงผลักดันที่สำคัญอีกประการหนึ่ง
ได้แก่ข้อเสนอแนะของ แฮร์รี่ เอ ลิตเติล (Harry A. Little) ผู้เชี่ยวชาญประจำสำนักงาน

¹ "สรุปรวมข้อคิดเห็นเรื่อง Curriculum Lab." (อัครสำเนา), ไม่มีเลขหน้า

² กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการศึกษาปีการศึกษา 2504 (พระนคร: 2505),
หน้า 281-82.

³ "สรุปรวมข้อคิดเห็นเรื่อง Curriculum Laboratory" (อัครสำเนา),
ไม่มีเลขหน้า.

โครงการพัฒนาการศึกษา ได้เขียนบทความเรื่องการจัดตั้งศูนย์วิชาการเพื่อจะนำมาปรับปรุงใช้กับวิทยาลัยครู เพื่อเป็นศูนย์กลางการฝึกอบรมระหว่างประจำการในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย และเพื่อเป็นแหล่งกลางสำหรับจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการเรียนการสอน การเตรียมการสอนของอาจารย์ในวิทยาลัย การศึกษาหาความรู้ของนักศึกษา การเตรียมวัสดุประกอบการสอนสำหรับครูประจำการ และแสดงนิทรรศการอุปกรณ์การสอน¹ เนื่องจากแรงผลักดันดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการจึงได้จัดให้มีการประชุมสัมมนาศึกษานิเทศกเขตของโครงการพัฒนาการศึกษา โดยเรียกชื่อการประชุมครั้งนี้ว่า "การประชุมสัมมนาเรื่อง Curriculum Laboratory" การที่ใช้ชื่อภาษาอังกฤษก็เพราะยังไม่ทราบว่าจะใช้ชื่อภาษาไทยว่าอย่างไร การประชุมครั้งนี้ได้จัดขึ้น ณ ที่ทำการศูนย์วิชาการพญาไท ระหว่างวันที่ 26 กุมภาพันธ์ ถึงวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2505² มีผู้แทนจากหน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมประชุมคือ ผู้แทนศึกษานิเทศกเขต เขตละ 1 คน รวม 12 คน ผู้แทนศึกษานิเทศกส่วนกลางกรมละ 1 คน รวม 4 คน นอกจากนั้นหัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศกกรมการฝึกหัดครูได้เสนอให้เพิ่มผู้แทนวิทยาลัยครูนครราชสีมา มหาสารคาม อุบลราชธานี และพิษณุโลก แห่งละ 1 คน รวม 4 คน และได้เพิ่มพิเศษสำหรับเขตการศึกษาที่มีความพร้อมในการจัดตั้งอีกเขตละ 1 คน คือ อุตรดิตถ์ ยะลา เชียงใหม่ และระยอง รวมเข้าประชุมด้วย รวมผู้เข้าประชุมสัมมนาทั้งสิ้น 24 คน³ และมีกรรมการดำเนินการประชุมสัมมนาโดยคำสั่งแต่งตั้งของกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

¹สำนักงานโครงการพัฒนาการศึกษา, โครงการพัฒนาการศึกษา พ.ศ. 2505 (พระนคร: 2505), หน้า 318.

²"รายงานการเปิดประชุมสัมมนา Curriculum Lab." (อัครสำเนา), ไม่มีเลขหน้า.

³"โครงการประชุมสัมมนาเรื่อง Curriculum Lab. วันที่ 26 กุมภาพันธ์ - 10 มีนาคม 2505" (อัครสำเนา), ไม่มีเลขหน้า.

นายสาย ภาณุรัตน์	ประธานกรรมการ
นายกุศล สุจรรยา	รองประธานกรรมการ
หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู	กรรมการ
หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมวิสามัญศึกษา	กรรมการ
หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา	กรรมการ
เลขาธิการโครงการพัฒนาการศึกษา	กรรมการ
Dr. Robert G. Johnson	กรรมการ
Dr. Max J. Berryessa	กรรมการ
นางสาวเสวต จิ่งเจริญ	กรรมการ
นางศศิวงศ์ ปิงกระภูง	กรรมการ
นางสาวรัญจวน อินทรกำแหง	กรรมการ
นางสองสี ชูทิวังค์	กรรมการ
นายบุญจิตต ชูทรงเดช	กรรมการ
นางชมฉวิล เนียมตันท์	กรรมการ
นางสมวงศ์ จังคะศิริ	กรรมการ
นางนิตยา อุทธิโยธี	กรรมการและเลขาธิการ ¹

คณะกรรมการดำเนินการประชุมครั้งนี้ได้จัดใหญ่เข้าร่วมประชุมฟังคำบรรยายจากวิทยากร ประชุมหมู่อภิปราย ประชุมใหญ่อภิปรายทั่วไป ศึกษาคนควาจากสิ่งที่พิมพ์แล้วรายงานผลเป็นกลุ่ม ศึกษานอกสถานที่ และศึกษาจากภาพยนตร์ ผลของการประชุมทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้เห็นแนวทางในการจัดศูนย์วิชาการ ความรับผิดชอบของคณะผู้ทำงาน สำหรับข้อ

¹ "เรื่องแต่งตั้งกรรมการดำเนินการประชุมสัมมนาเรื่อง Curriculum Lab." คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ 443/2505 (3 พฤศจิกายน, 2505) (อัคราเนา), ไม่มีเลขหนา.

ที่ใช้เรียกศูนย์ให้แต่ละหน่วยงานไปพิจารณาตามความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ และหน้าที่ ในการจัดตั้ง ผลของการประชุมที่มีความสำคัญยิ่งประการหนึ่งก็คือ รายงานการประชุมหมวด เรื่องการจัดตั้งศูนย์วิชาการระดับต่าง ๆ คือ ระดับกระทรวง (หรือระดับชาติ) ระดับภาค ศึกษาและระดับฝึกหัดครู (ปัจจุบันภาคศึกษา เปลี่ยนเป็น เขตการศึกษา)

ในปีต่อมาหลังจากการประชุมสัมมนาครั้งนี้ ผลงานชิ้นหนึ่งของโครงการพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาคก็คือ มีการจัดตั้งศูนย์วัสดุการศึกษาขึ้นในปี พ.ศ. 2504 เหตุผลในการจัดตั้งศูนย์วัสดุการศึกษาเนื่องมาจากในระยะเริ่มต้นของโครงการพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาคได้มองเห็นความจำเป็นที่จะต้องมีความสะดวกและกระชับการพัฒนาหลักสูตร การจัดตั้งศูนย์วัสดุการศึกษาเริ่มขึ้น โดยตั้งคณะกรรมการร่วมขึ้นชุดหนึ่ง ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ และองค์การบริหารวิเทศกิจสหรัฐอเมริกา (USOM) ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับเครื่องมือ เครื่องใช้ที่จำเป็นต้องใช้ในหน่วยงาน และร่างโครงการขึ้น¹ ต่อมาจึงดำเนินการจัดตั้งโดยความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ทางฝ่ายรัฐบาลไทยให้เงินสมทบสร้างอาคารองค์การบริหารวิเทศกิจสหรัฐอเมริการับให้ความช่วยเหลือด้านอุปกรณ์ ตลอดจนจัดหาผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำในการจัดตั้งและดำเนินงาน² ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2505 ได้เห็นสัญญาก่อสร้างศึกษาศูนย์วัสดุการศึกษา และเสร็จเรียบร้อยในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2506³ เปิดให้ใช้ในเดือนตุลาคมในปีเดียวกัน⁴

¹Sirirata Sungkapichai, "The Educational Materials Center in Thailand" (Unpublished Master's thesis, The Ohio State University, 1965), p. 50.

²กรมวิชาการ ศูนย์วัสดุการศึกษา (พระนคร, 2510), ไม่มีเลขหน้า.

³สำนักงานภาคศึกษา 5, เอกสารการประชุมอบรมเรื่องการจัดตั้งศูนย์วิชาการ (ราชบุรี, 2512), หน้า 32.

⁴Sirirata Sungkapichai, loc. cit.

ศูนย์วัสดุการศึกษาแห่งนี้มีหน้าที่จัดทำอุปกรณ์การสอน รวบรวมและจัดทำหนังสือแบบเรียนต่าง ๆ ตลอดจนตำราในการผลิตอุปกรณ์ ตำราการศึกษา หลักสูตร แบบเรียน จักรวรรคเกี่ยวกับการผลิตอุปกรณ์การสอน จัดทำและฉายสไลด์ फिल्मสตริป อัดสำเนาเทป บริการให้แก่โรงเรียนที่มาขอใช้บริการ และมีการจัดนิทรรศการการใช้อุปกรณ์การสอนเป็นครั้งคราว¹ นับว่าหน่วยงานนี้ได้ตั้งขึ้นตามข้อเสนอแนะของที่ประชุมกลุ่มในการสัมมนาที่ศูนย์วิชาการพญาไท ศูนย์วัสดุการศึกษาแห่งนี้ให้บริการทั่วประเทศ ฉะนั้น จึงจัดได้ว่าศูนย์วัสดุการศึกษาเป็นศูนย์วิชาการระดับกระทรวง (หรือระดับชาติ)

ศูนย์วิชาการระดับฝึกหัดครู จากการวิจัยของจุฬารัตน์ วาศวิท ปรากฏว่ามีการจัดตั้งศูนย์วิชาการตั้งแต่ พ.ศ. 2498 แต่ยังมีน้อยมาก จนกระทั่งปี พ.ศ. 2505 หลังจากการจัดสัมมนาที่ศูนย์วิชาการพญาไทแล้ว สถาบันฝึกหัดครูตื่นตัวในการจัดตั้งมากขึ้น ระหว่างปี พ.ศ. 2505-2510 มีการจัดตั้งร้อยละ 76.47² เมื่อเปรียบเทียบกับการจัดตั้งก่อนปี พ.ศ. 2505 จึงแตกต่างกันมาก นับว่าการประชุมสัมมนาในปี พ.ศ. 2505 มีผลต่อการจัดตั้งศูนย์วิชาการระดับฝึกหัดครูมาก

ศูนย์วิชาการระดับภาคมีการจัดตั้งเพิ่มขึ้นหลังจากการประชุมสัมมนาเช่นกัน จากการสำรวจโดยส่งแบบสอบถามให้ตอบ ปรากฏว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 เป็นต้นมา มีการจัดตั้งศูนย์วิชาการร้อยละ 50 ก่อนปี พ.ศ. 2505 มีการจัดตั้งเพียงร้อยละ 30³ เขตการศึกษาที่จัดตั้งศูนย์วิชาการเป็นอันดับแรก หลังจากการประชุมสัมมนาที่ศูนย์วิชาการพญาไทได้แก่เขตการศึกษา 12 โดยศึกษานิเทศก์ ผู้ตรวจการศึกษา ศึกษาธิการจังหวัด อาจารย์

¹ สัมภาษณ์นายสมาน ชาติยานนท์ 3 เมษายน 2516.

² จุฬารัตน์ วาศวิท, "การศึกษาของปฏิบัติการหลักสูตรในสถาบันฝึกหัดครูในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตศึกษา แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2512) (อัดสำเนา), หน้า 176.

³ จากการสำรวจ 12 เขตการศึกษา และหน่วยศึกษานิเทศก์ 71 จังหวัด.

โรงเรียนฝึกหัดครูระดับปริญญาตรี ร่วมกับจัดตั้งขึ้นที่ครูสัมมนาจารย์ ใช้ชื่อว่า "ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ" เพื่อเป็นที่แลกเปลี่ยนความรู้ ศึกษาคนควา ผลิตอุปกรณ์การศึกษา สำหรับ ครู ผู้บริหารการศึกษา ศึกษาพิเศษ และนักเรียนโรงเรียนฝึกหัดครู มีบริการในด้านการจัดนิทรรศการ ประชุมอบรมครู การจัดฉายฟิล์มประเภทต่าง ๆ ทั้งในศูนย์และให้ยืมไปนอกศูนย์ด้วย การดำเนินงานแบ่งออกเป็น 3 แผนกคือ แผนกห้องสมุด แผนกโสตทัศนศึกษา และแผนกวัสดุและอุปกรณ์¹

ในระหว่างปี พ.ศ. 2509-2514 กระทรวงศึกษาธิการมีโครงการพัฒนาการศึกษาชนบท ซึ่งเป็นโครงการเร่งรัดปรับปรุงคุณภาพการศึกษาในท้องที่ 24 จังหวัดที่มีการเร่งรัดพัฒนาชนบท โดยความร่วมมือจากองค์การบริหารวิเทศกิจสหรัฐอเมริกา (USOM) ในระยะนี้กรมสามัญศึกษาได้รับแผนปฏิบัติงานให้ปรับปรุงการประถมศึกษาในจังหวัด กรมสามัญศึกษาจึงได้จัดสรรงบประมาณให้เขตการศึกษาเลือกที่จะจัดประชุมอบรมเรื่องการจัดตั้งศูนย์วิชาการ เพื่อเผยแพร่แนวความคิดและเป็นการกระตุ้นเตือนให้จังหวัดต่าง ๆ ภายในเขตการศึกษานั้น ๆ พยายามจัดตั้งศูนย์วิชาการ หรือจะผลิตหนังสืออ่านประกอบระดับประถมศึกษา² จากการสำรวจโดยการส่งแบบสอบถามให้ตอบปรากฏว่า เขตการศึกษาได้เลือกการประชุมอบรมการจัดตั้งศูนย์วิชาการให้แก่ศึกษานิเทศประจำจังหวัด ครูใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 40 ส่วนอีกร้อยละ 60 ไม่จัดการอบรม³ ฉะนั้น ศูนย์วิชาการระดับจังหวัดที่จัดตั้งขึ้นจึงได้รับแรงกระตุ้นทั้งจากการประชุมสัมมนา ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการจัดขึ้นที่ศูนย์วิชาการพญาไท และการประชุมที่เขตการศึกษาจัดขึ้น จากการสำรวจปรากฏว่าศูนย์วิชาการระดับจังหวัดจัดตั้งก่อนปี พ.ศ. 2505 เพียงร้อยละ 1.86 ในระหว่างปี พ.ศ. 2505-2509 จัดตั้งร้อยละ 11.13

¹กรมวิชาการ, รายงานผลการปฏิบัติงานตามโครงการพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค ประจำปีงบประมาณ 2505 (พระนคร, 2506), หน้า 168-70.

²สัมภาษณ์ ม.ร.ว.สุรชัช ศรีชัช 14 พฤศจิกายน 2515.

³จากการสำรวจ 12 เขตการศึกษา.

แต่ในระหว่างปี พ.ศ. 2509-2512 ซึ่งอยู่ในระยะที่เขตการศึกษาจัดการอบรมมีการจัดตั้งมากถึงร้อยละ 50.02 เฉพาะปี พ.ศ. 2512 ปีเดียว มีการจัดตั้งมากกว่าปีใด ๆ ในระยะ 15 ปีที่ผ่านมา¹

กรมวิสามัญศึกษา (ปัจจุบันกรมสามัญศึกษา) พยายามจัดตั้งศูนย์วิชาการ โดยเสนอขอจัดตั้งไว้ในร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติระยะที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) ในโครงการพัฒนาการเรียนการสอน โดยระบุว่าจะก่อสร้างศูนย์ฝึกอบรมครู พร้อมทั้งครูฝึกและอุปกรณ์สำหรับเป็นที่อบรมครูและเป็นศูนย์วิชาการในเรื่องหลักสูตร การสอน อุปกรณ์การศึกษา และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทางการศึกษา² โครงการนี้เป็นโครงการของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมวิสามัญศึกษา โดยตั้งงบประมาณสำหรับดำเนินงานตามแผนไว้เป็นจำนวนเงิน 28,000,000 บาท³ ในระยะเดียวกันนี้เองสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นหน่วยงานบังคับบัญชาดูแลและควบคุมการปฏิบัติงานของเขตการศึกษา ได้วางแผนจะดำเนินงานจัดตั้งศูนย์วิชาการเพื่อใช้เป็นแหล่งศูนย์กลางในการปรับปรุงงานทางวิชาการของเขตการศึกษาในสาขาวิชาการต่าง ๆ และใช้เป็นที่ยฝึกอบรมประจำการ ค้นคว้าและวิจัยปัญหาทางการศึกษาในเขต⁴ ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามโครงการพัฒนาการศึกษาส่วนภูมิภาค สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการได้เสนอโครงการนี้ไว้ในร่างแผนการศึกษาของกองวางแผนการศึกษาด้วย สำหรับกรมวิสามัญศึกษามีความประสงค์จะดำเนินงานศูนย์วิชาการแต่ละจังหวัดให้ดีขึ้น เพื่อเป็นที่ทำงานของศึกษานิเทศก์และเป็นที่อบรมครู แสดงตัวอย่างอุปกรณ์การสอน หรือเป็นที่ค้นคว้า

¹จากการสำรวจ 12 เขตการศึกษาและหน่วยศึกษานิเทศก์ 71 จังหวัด.

²กองวางแผนการศึกษา, ร่างแผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ 3 (2515-2519) (พระนคร, 2515) (อัครสำเนา), หน้า 205.

³กรมวิสามัญศึกษา, รายงานการศึกษาประจำปีการศึกษา 2513 (พระนคร, 2514), หน้า 23.

⁴กองวางแผนการศึกษา, เรื่องเดียวกัน, หน้า 137.

เกี่ยวกับการประถมศึกษา และเสนอว่าควรจะทำเนิการปีละ 6 จังหวัด โดยตั้งงบประมาณให้จังหวัดละ 500,000 บาท แยกเป็นค่าเอกสาร 400,000 บาท ค่าวัสดุ 50,000 บาท ค่าครุภัณฑ์ 50,000 บาท¹ ทางคานกระทรวงมหาดไทยซึ่งควบคุมดูแลการศึกษาประชาบาล มีโครงการปรับปรุงการศึกษาประชาบาล ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) อยู่นหลายโครงการ และมีโครงการศูนย์วิชาการรวมอยู่ด้วยเรียกว่า โครงการศูนย์พัฒนาการศึกษาประจำจังหวัด เพื่อให้แต่ละจังหวัดมีศูนย์สำหรับคนควา ทดลองเกี่ยวกับหลักสูตร แบบเรียน และอุปกรณ์การสอน และใช้เป็นสถานที่ฝึกอบรมครูประจำการด้วย² ปรากฏว่าเรื่องนี้ทางกระทรวงศึกษาธิการได้ทักท้วงขึ้น เพราะรัฐบาลได้มอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยมีหน้าที่ควบคุมส่งเสริมคานบริหารและธุรการ ส่วนกระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่ควบคุมส่งเสริมทางคานวิชาการ ฉะนั้น งานคานศูนย์วิชาการจึงควรเป็นหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ กองการศึกษาประชาบาล กระทรวงมหาดไทยจึงไม่ดำเนินงานในเรื่องนี้ต่อไป³

จากความพยายามของหน่วยงานดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าหน่วยงานใดก็ตามเมื่อเข้ามารับนิคชอบในการจัดการศึกษา ทางก็มีความคิดและเห็นความสำคัญในการดำเนินงานศูนย์วิชาการ เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้นทั้งสิ้น

ศูนย์วิชาการแห่งแรกในประเทศไทย

ศูนย์วิชาการพญาไท ตั้งอยู่ในบริเวณโรงเรียนพญาไท ถนนศรีอยุธยา อำเภอพญาไท กรุงเทพมหานคร เป็นศูนย์วิชาการที่ค่อนข้างสมบูรณ์แห่งแรกของประเทศไทย ตั้งขึ้นเมื่อปี

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 255.

² ศิริพงษ์ จันทรชุม, "บทบาทขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในการจัดการศึกษาประชาบาล," อนุสารประจำวัน สัมมนาครูใหญ่ (นครสวรรค์, 2514)(อัครสำเนา), หน้า 9.

³ สัมภาษณ์นายศิริพงษ์ จันทรชุม 4 มกราคม 2515.

พ.ศ. 2504¹ ใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า *Phyathai Curriculum Center* เป็นหน่วยงาน
 ซึ่งกรมสามัญศึกษาเจตนาจะให้เป็นที่รวบรวมหนังสือและอุปกรณ์เพื่อช่วยครูในการพัฒนาการ
 สอนตามหลักสูตร การจัดตั้งในระยะเริ่มต้น มีแผนกที่ให้บริการแก่ครู 2 แผนกคือ แผนก
 หอสมุด และแผนกผลิตอุปกรณ์การสอน² เมื่อเริ่มดำเนินการจัดตั้งในระยะแรกได้ใช้ห้อง
 อ่านหนังสือของครูสัมมนาจารย์ พญาไทไปพลางก่อน เพราะยังไม่มีอาคารเอกเทศโดยเฉพาะ
 ในขณะเดียวกันนั้นก็ดำเนินการจัดสร้างอาคารเอกเทศสำหรับศูนย์วิชาการชั้น และกรมสามัญ
 ศึกษาได้แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการหอสมุด อนุกรรมการเลือกหนังสือเข้าหอสมุด
 และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ที่มีความถนัดจักเจนตามสาขาของงานให้ดำเนินงานศูนย์วิชาการ สาเหตุ
 ที่ก่อสร้างในบริเวณโรงเรียนพญาไทใกล้ ๆ กับครูสัมมนาจารย์ก็เพราะ ครูสัมมนาจารย์จำเป็น
 ต้องใช้หอสมุดขณะมีการอบรม และจะใช้โรงเรียนพญาไทเป็นสถานที่ทดลองเพื่อการขยาย
 งานให้กว้างขวางต่อไป³

ในปี พ.ศ. 2504 การก่อสร้างอาคารเสร็จเรียบร้อย และทำพิธีเปิดในเดือน
 กุมภาพันธ์ในปีเดียวกัน ในพิธีเปิดได้แจกเอกสารแนะนำให้รู้จักศูนย์วิชาการพญาไท หนังสือ
 เล่มนี้ได้อธิบายถึงความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อให้ครูใช้เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชา และแนววิธีสอนใน
 ชั้นต่าง ๆ ของระดับประถมศึกษา
2. เพื่อให้ครูได้เห็นตัวอย่างอุปกรณ์และโครงการสอนในหัวข้อเรื่องต่าง ๆ ที่ได้
 ทำขึ้นแล้ว

ศูนย์วิทยพัทยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹สำนักงานภาคศึกษา 5, เอกสารการประชุมอบรมเรื่องการจัดตั้งศูนย์วิชาการ
 (ราชบุรี, 2512), หน้า 44.

²กรมสามัญศึกษา, ศูนย์วิชาการพญาไท (พระนคร, 2504), หน้า 1-5.

³สำนักงานภาคศึกษา 5, เรื่องเดียวกัน. หน้าเดียวกัน.

3. เพื่อให้ครูได้ศึกษาเพิ่มเติมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการที่จะทดลองปรับปรุงวิธีสอน และการจัดทำอุปกรณ์การสอนที่จะช่วยให้การสอนบังเกิดผลดีขึ้น
4. เพื่อให้ครูได้มีโอกาสขอยืมหนังสือ และอุปกรณ์การสอนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการสอน
5. เพื่อให้ครูได้รับความบันเทิง และความรู้ทั่วไปจากหนังสือที่มีประโยชน์ประเภทต่าง ๆ
6. เพื่อเป็นตัวอย่างและให้คำแนะนำในการจัดห้องสมุด และการทำอุปกรณ์ของโรงเรียนประถมศึกษา
7. เพื่อประสานงานกับห้องสมุดอื่น ๆ ในการจัดพิมพ์
8. เพื่อให้นักเรียนในระดับประถมศึกษาได้รู้จักใช้ห้องสมุด¹

การดำเนินงานศูนย์วิชาการพญาไทในระยะเริ่มแรก

ศูนย์วิชาการพญาไทจัดดำเนินงาน 2 แผนกคือ แผนกห้องสมุดและแผนกอุปกรณ์การสอน จากรายงานการศึกษาปีการศึกษา 2504 เจ้าหน้าที่แผนกทั้งสองได้ร่วมมือกันจัดกิจกรรมตามความมุ่งหมายที่จะให้ศูนย์เป็นสถานที่รวบรวมอุปกรณ์การเรียนการสอน แต่ยังคงอยู่อีกแผนกหนึ่งคือ แผนกวิจัยและเผยแพร่ ถ้ามีครบทั้ง 3 แผนกก็จะสำเร็จตามโครงการ² แต่แผนกวิจัยและเผยแพร่ไม่ได้จัดตั้งจนกระทั่งถึงปัจจุบัน³ ศูนย์วิชาการในระยะเริ่มแรก (28 กุมภาพันธ์ 2504 - 31 พฤษภาคม 2510) ขึ้นอยู่กับกองการประถมศึกษากรมสามัญศึกษา⁴

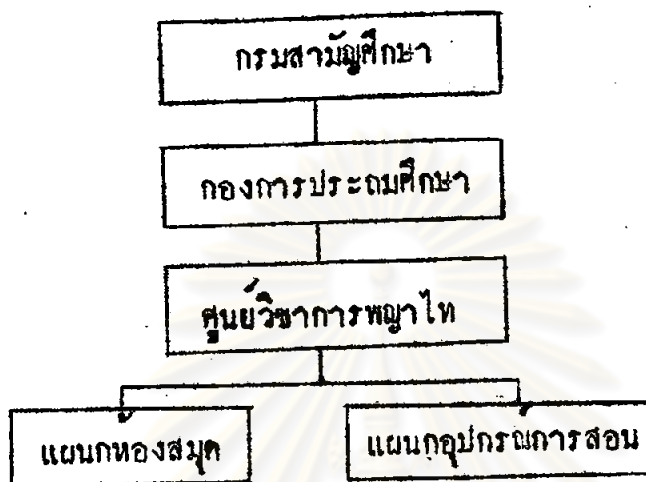
¹ กรมสามัญศึกษา, เรื่องเดิม, หน้า 1-2.

² กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการศึกษาปีการศึกษา 2504 (พระนคร, 2505), หน้า 282.

³ สัมภาษณ์นางสาวกานต์มณี ศักดิ์เจริญ, 25 พฤษภาคม 2516.

⁴ สำนักงานภาคศึกษา 5, เรื่องเดิม, หน้า 49.

แผนผังการบริหารงานของศูนย์วิชาการพญาไท¹

แผนกหนังสือของศูนย์วิชาการ เป็นห้องสมุดวิชาการ(Professional Library) มีความมุ่งหมายที่จะอำนวยความสะดวกแก่ครู ศึกษานิเทศก์และผู้ที่ทำงานด้านประถมศึกษาให้มีที่ปรึกษา ห้องสมุดจึงรวบรวมหนังสือที่เป็นประโยชน์แก่ครูในการพัฒนาการสอนตามหลักสูตร และหนังสือเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา, การบริหารงานระดับประถมศึกษา นอกจากนั้น ยังมุ่งที่จะฝึกและให้คำแนะนำในการจัดตั้งห้องสมุดโรงเรียนในระดับประถมศึกษา และบริการหนังสือที่ให้ความรู้และความเพลิดเพลินด้วย² ทั้งนี้ศูนย์วิชาการจึงจัดเจ้าหน้าที่ห้องสมุดให้บริการแก่ครูที่มาใช้ห้องสมุด โดยการช่วยหาและแนะนำหนังสือตามความต้องการของผู้ใช้ บริการ ช่วยการค้นคว้า ให้ความปรึกษาในการจัดห้องสมุดโรงเรียนระดับประถมศึกษา แนะนำหนังสือในวารสารประชาศึกษา เพื่อประโยชน์ของโรงเรียนในการคัดเลือกหนังสือเข้าห้องสมุด

¹สัมภาษณ์ นางสาวกานต์มณี ศักดิ์เจริญ 25 พฤษภาคม 2516.

²สัมภาษณ์ นางสาวกานต์มณี ศักดิ์เจริญ 25 พฤษภาคม 2516.

และดำเนินการจะทราบคำตอบเพียงสั้น ๆ ก็มีบริการตอบคำถามทางโทรศัพท์ด้วย¹ จาก รายงานการศึกษาประจำปี พ.ศ. 2504 ซึ่งเป็นปีแรกที่กิ่งศูนย์วิชาการพญาไท กล่าวว่่าหลัง จากรวมเอาห้องสมุดของครูสัมมนาการมาไว้ที่ตึกศูนย์วิชาการแล้ว ห้องสมุดได้ขยายบริการ ให้แก่ครูโรงเรียนต่าง ๆ ในพระนครและธนบุรี (กรุงเทพมหานครในปัจจุบัน) มีสมาชิก ประจำ 146 คน มีหนังสือต่าง ๆ รวม 3,732 เล่ม วิทยารสารและหนังสือทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เป็นประจำ 45 ชื่อ มีผู้ยืมหนังสือเฉลี่ยประมาณเดือนละ 123 เล่ม²

แผนกห้องสมุดในระยะเริ่มแรก (28 กุมภาพันธ์ 2504 - 31 พฤษภาคม 2510)

มีผลงานพอสรุปได้ดังนี้

1. ให้บริการค่านห้องสมุด โดยจัดหาหนังสือสำหรับเด็กและครู บริการให้แก่ครู และนักเรียน โรงเรียนที่สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดพระนครและธนบุรี
2. จัดอบรมบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนแก่โรงเรียนที่สังกัดส่วนกลางและโรงเรียน ปรับปรุงในต่างจังหวัด จำนวน 4 รุ่น
3. จัดพิมพ์จุลสารแนะนำหนังสือสำหรับเด็ก
4. จัดพิมพ์จุลสารเพื่อการประถมศึกษา แนะนำหนังสือสำหรับเด็กและครู
5. ทดลองจัดบริการหนังสือแก่เด็กในโรงเรียน 5 โรง คือ โรงเรียนหนองจอก โรงเรียนมีนบุรี โรงเรียนบางบัว โรงเรียนปลูกศรัทธา และโรงเรียนมหาบุศย์
6. ให้บริการตอบคำถามแก่ครูในจังหวัดต่าง ๆ
7. ให้คำปรึกษาการจัดตั้งห้องสมุด และการแบ่งหมวดหมู่ ตามระบบทศนิยมของดิวอี้
8. ให้บริการแก่ผู้เข้ารับการอบรมที่ครูสัมมนาการ³

¹ กรมสามัญศึกษา, เรื่องเดิม, หน้า 5.

² กระทรวงศึกษาธิการ, เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

³ สำนักงานภาคศึกษา 5, เรื่องเดิม, หน้า 49.

แผนกอุปกรณ์การสอนมีความมุ่งหมายจะให้เป็นที่รวบรวมอุปกรณ์การสอน การ
จัดนิทรรศการ เพื่อเผยแพร่ความรู้ ความคิดเห็นในการสอน เป็นแหล่งประสานงานและแลกเปลี่ยน
เปลี่ยนความรู้ความคิดเห็น ตลอดจนให้คำแนะนำ ปรีกษา และเป็นสถานที่สำหรับผลิตอุปกรณ์
การสอนสำหรับครูในโรงเรียนโครงการ กรุงเทพฯ - ชนบุรี (กรุงเทพมหานครในปัจจุบัน)
เพื่อนำไปใช้ให้การสอนมีงเกิดผลดียิ่งขึ้น¹ ดังนั้นศูนย์วิชาการจึงจัดเจ้าหน้าที่แผนกอุปกรณ์
การสอนให้บริการแก่ครู โดยให้คำแนะนำและเป็นที่ยปรึกษาในการผลิตอุปกรณ์การสอนที่ครู
จะนำไปใช้ในท้องเรียน สาธิตการผลิตอุปกรณ์อย่างใหญ่ เพื่อให้ครูศึกษาค้นคว้าผลิตขึ้นให้
เหมาะสมกับความต้องการ ในการทำอุปกรณ์ทางแผนกเตรียมวัสดุต่าง ๆ ไว้ให้โดยไม่คิด
มูลค่า เพื่อความสะดวกแก่ครูที่มาใช้บริการ ครูที่ไม่สามารถจัดทำอุปกรณ์ได้เองก็อาจมา
ชมตัวอย่างอุปกรณ์ หรือฝึกการทำจากตัวอย่างที่แสดง หรือจากความคิดริเริ่ม แต่ในระยะ
เริ่มต้นตัวอย่างอุปกรณ์ยังมีไม่พร้อม จึงต้องขอความร่วมมือจากโรงเรียนให้ประดิษฐ์อุปกรณ์
การสอน เพื่อมาตั้งแสดงที่แผนกอุปกรณ์การสอน เป็นการเผยแพร่ความคิดในเรื่องการ
ประดิษฐ์อุปกรณ์การสอนให้แก่ครูอีกทางหนึ่ง¹ วิธีดำเนินงานได้แยกประเภทอุปกรณ์การสอน
ออกเป็น 3 ประเภทคือ

- ก. ประเภทสำเร็จรูป เช่น ลูกโลก แผนที่ แผนที่ เป็นต้น
- ข. ประเภทจัดทำขึ้นเองได้แก่ อุปกรณ์ที่แผนกอุปกรณ์การสอนจัดทำขึ้นเอง หรือ
ได้ตัวอย่างจากโรงเรียนต่าง ๆ
- ค. ประเภทที่ขอจากกรมกองต่าง ๆ องค์การต่าง ๆ เช่น ภาพโฆษณา แผนที่ เป็นต้น²
แผนกอุปกรณ์การสอนในระยะเริ่มแรก (28 กุมภาพันธ์ 2504 - 31 พฤษภาคม
2510) มีผลงานพอสรุปได้ดังนี้

¹ กรมสามัญศึกษา, เรื่องเดิม, หน้า 6-7.

² สำนักงานภาคศึกษา 5, เรื่องเดิม, หน้า 48.

1. เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการทำอุปกรณ์การสอน
2. ส่งเสริมครูให้ใช้อุปกรณ์การสอน
3. จัดพิมพ์เอกสารเกี่ยวกับการทำและการใช้อุปกรณ์การสอน¹

การดำเนินงานศูนย์วิชาการพญาไทในระยะที่สอง (1 มิถุนายน 2510-29 กันยายน 2515)

เนื่องจากกรมสามัญศึกษาเห็นว่าห้องสมุดศูนย์วิชาการ ควรมอบหมายให้หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ฉะนั้น การดำเนินงานศูนย์วิชาการพญาไท ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2510 จึงได้เปลี่ยนสังกัดจากกองการประถมศึกษามาเป็นศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ได้สั่งการให้หน่วยศึกษานิเทศก์ ดำเนินงานโดยใช้ห้องสมุดศูนย์วิชาการจัดบริการหนังสือให้แก่ครู ศึกษานิเทศก์ และข้าราชการอื่น ๆ ของกรมสามัญศึกษา ตลอดจนข้าราชการของกระทรวงศึกษาธิการ และได้แบ่งหนังสืออีกส่วนหนึ่งมอบให้ห้องสมุดโรงเรียนพญาไท สำหรับแผนกอุปกรณ์นั้นเห็นว่าโรงเรียนส่วนกลางในจังหวัดพระนครและธนบุรี พอที่จะพึงตัวเองได้แล้ว จึงให้เลิกดำเนินการ² ดังนั้นเมื่อศูนย์วิชาการพญาไทอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยศึกษานิเทศก์ จึงมีแต่เพียงห้องสมุดวิชาการ (Professional Library) เท่านั้น

เมื่อกรมสามัญศึกษาได้เปลี่ยนแปลงนโยบายในการดำเนินงานศูนย์วิชาการพญาไท โดยมอบให้หน่วยศึกษานิเทศก์ดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2510 หน่วยศึกษานิเทศก์ จึงได้เปลี่ยนแปลงความมุ่งหมายเสียใหม่ ดังนี้

1. เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้สำหรับครูโรงเรียนส่วนกลาง ศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา และข้าราชการอื่น ๆ ในกระทรวงศึกษาธิการ
2. เพื่อเผยแพร่ความรู้แก่ครูโรงเรียนส่วนกลาง และข้าราชการอื่น ๆ ในสังกัดกรมสามัญศึกษา³

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 49.

² กรมสามัญศึกษา, เรื่องเดิม, หน้า 49-50.

³ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

ผลงานของศูนย์วิชาการระยะที่สองเป็นผลงานค่านห้องสมุดทั้งสิ้น เนื่องจากแผนกอุปกรณ์การสอนซึ่งอยู่ชั้นล่างของตึกศูนย์วิชาการยุบไปแล้ว เพราะกรมสามัญศึกษาเห็นว่าโรงเรียนในส่วนกลางพอที่จะพึ่งตัวเองในเรื่องนี้ได้แล้ว และมีสาเหตุที่สำคัญอีก 3 ประการ คือ ขาดตัวบุคคลที่จะจัดทำและดำเนินงานค่านอุปกรณ์การสอน ศึกษานิเทศก์มีงานมากไม่สามารถจะช่วยเหลืองานค่านนี้ได้เต็มที่ นอกจากนั้นเมื่อจัดตั้งแผนกอุปกรณ์การสอนขึ้นแล้ว ครูไม่ค่อยสนใจมาดูหรือมาใช้ประโยชน์ เนื่องจากไม่มีเวลา และสถานที่อยู่ห่างไกลจึงมีแต่ครูโรงเรียนพญาไทมาใช้บริการเป็นส่วนมาก การก่อตั้งศูนย์วัสดุการศึกษาก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้แผนกอุปกรณ์การสอนยุบไปเลย เพราะศูนย์วัสดุการศึกษามีเครื่องมือ เครื่องใช้และบุคลากร พร้อมทั้งจะให้บริการในเรื่องอุปกรณ์การสอนได้ดีกว่าศูนย์วิชาการพญาไท ดังนั้นแผนกอุปกรณ์การสอนจึงค่อย ๆ ยุบไปโดยปริยาย¹ ดังนั้นผลงานในระยะที่สองของศูนย์วิชาการพญาไทจึงพอสรุปได้ดังนี้

1. ออกแบบสอบถามเพื่อทราบความต้องการของครูโรงเรียนส่วนกลาง และศึกษานิเทศก์ส่วนกลางของกรมสามัญศึกษา

2. ให้บริการยืมหนังสือแก่ครูโรงเรียนส่วนกลาง และข้าราชการอื่น ๆ ของกรมสามัญศึกษา

3. ให้บริการค้นคว้าหนังสือแก่ข้าราชการกระทรวงศึกษาธิการนอกสังกัด กรมสามัญศึกษา แต่ไม่ให้ยืมออก

4. ทดลองจัดบริการหนังสือแก่ครูโรงเรียนส่วนกลาง 5 โรงเรียน คือโรงเรียนวัดประยูรวงศาวาส โรงเรียนวัดชนะสงคราม โรงเรียนวัดโสมนัส โรงเรียนวัดโบสถ์ และโรงเรียนราชวินิต

5. จัดปาฐกถาพิเศษ โดยเชิญวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญมาบรรยายให้ความรู้แก่ครูตามสาขาหมวดวิชาในโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการสอนและส่งเสริมความรู้ เช่น เรื่องการสงวนทรัพยากรธรรมชาติ เรื่องการสอนคำประพันธ์ในชั้นประถมศึกษา เรื่องการสอนคณิตศาสตร์แนวใหม่ในชั้นประถมศึกษา เป็นต้น

¹สัมภาษณ์ นางสาวกานต์มณี ศักดิ์เจริญ 25 พฤษภาคม 2516.

6. จัดบริการเชิญวิทยากรเพื่อบรรยายให้ความรู้แก่นักเรียนตามที่โรงเรียนขอมา
7. ให้บริการการยืมหนังสือขณะที่มีการอบรมศึกษานิเทศก์ และอบรมต่าง ๆ ของกรมสามัญศึกษา
8. ให้บริการตอบคำถามแก่ครูจังหวัดต่าง ๆ¹
9. เป็นสถานที่ฝึกหัดบรรณารักษ์ของสมุดโรงเรียน และให้คำแนะนำการจัดห้องสมุดโรงเรียน ทั้งทางจดหมาย โทรศัพท และที่มาพบควยตนเอง²

การดำเนินงานศูนย์วิชาการพญาไทในระยะหลัง (30 กันยายน 2515-ปัจจุบัน)

การเปลี่ยนแปลงการจัดส่วนราชการภายในกระทรวงศึกษาธิการ ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216 เพื่อจัดแบ่งกรมหรือสำนักงานในกระทรวงให้ตรงตามลักษณะและความเหมาะสมของงาน และเพื่อประโยชน์ในการประสานงานระหว่างกรมหรือสำนักงาน และจัดระเบียบหน่วยราชการซึ่งปฏิบัติงานอย่างเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน โดยรวมไว้ในกรมหรือสำนักงานเดียวกัน อันจะเป็นผลให้การบริหารราชการเป็นไปโดยประหยัดและรวดเร็ว ชัดปัญหางานซ้ำและซ้อนกัน³ ต่อมาในฉบับที่ 217 ได้มีประกาศให้โอนอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกรมวิสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กรมวิสามัญศึกษา นอกจากส่วนที่เกี่ยวกับกองโรงเรียนราษฎร์และกองส่งเสริม และวัดนิตการศึกษ ไปเป็นของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ⁴ ด้วยเหตุนี้ หน่วยศึกษานิเทศก์ของทั้งสองกรมดังกล่าวจึงรวมกัน และมีสำนักงานอยู่ที่บริเวณโรงเรียนสามเสนวิทยาลัย ดังนั้นศึกษานิเทศก์ซึ่งทำหน้าที่บรรณารักษ์อยู่ที่ศูนย์วิชาการพญาไทต้องไปทำงานที่สามเสน ศูนย์วิชาการพญาไทไม่มีเจ้าหน้าที่ดูแล จึงจำเป็นต้องปิดศูนย์วิชาการ จะเปิดใช้เฉพาะเวลาที่มีการ

¹สำนักงานภาคศึกษา 5, เรื่องเดิม, หน้า 50-51.

²สัมภาษณ์นางสาวกานต์มณี ศักดิ์เจริญ 25 พฤษภาคม 2516.

³"ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216" ราชกิจจานุเบกษา, 89(29 กันยายน 2515),36.

⁴"ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 217" ราชกิจจานุเบกษา, 89(กันยายน 2515),

อบรมที่ครูสัมมนาตามคำขอร้องของคณะกรรมการจัดการอบรมเท่านั้น บรรณาธิการและเจ้าหน้าที่ก็จะไปปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือตลอดระยะเวลาที่มีการอบรม ฉะนั้น สมาชิกประจำจะเข้าใช้ศูนย์วิชาการใดเฉพาะในเวลาดังกล่าวนี้เท่านั้น

ปัจจุบันศูนย์วิชาการพญาไทมีสมาชิกประจำ 349 คน มีหนังสือต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวม 15,735 เล่ม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 เป็นต้นมา หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีนโยบายเน้นด้านวิชาการ จึงไม่อนุญาตให้ซื้อหนังสือนวนิยาย ยกเว้นนวนิยายที่ได้รับรางวัล นวนิยายที่มีอยู่ในห้องสมุดจึงเป็นนวนิยายที่มีอยู่เดิมก่อนปี พ.ศ. 2512 สำหรับวารสาร มีภาษาอังกฤษ 14 ชื่อเรื่อง ภาษาไทย 22 ชื่อเรื่อง รวม 36 ชื่อเรื่อง และมีวารสารเยี่ยมเล่มควย สิ่งตีพิมพ์เมื่อเปรียบเทียบกับการใช้สอย คือ เพื่อการคนควา และอบรมเจ้าหน้าที่ประจำการนั้นมีเพียงพอ ศูนย์วิชาการพญาไทเน้นสิ่งตีพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับวิชาการศึกษาระดับประถมศึกษา การนิเทศการศึกษา หนังสือที่จัดพิมพ์โดยกรมสามัญศึกษารวบรวมไว้ทั้งหมด นอกจากนั้นก็ยังมีหลักสูตร แบบเรียน ประมวลการสอนในระดับประถมศึกษาเพียงพอสำหรับการให้บริการ ในด้านอาคารสถานที่ปรากฏว่าที่ตั้งห่างไกลจากกระทรวงศึกษาธิการ ศึกษาพิเศษและข้าราชการของกรมสามัญศึกษาจึงใช้น้อย ผู้ที่ใช้นามากคือครูโรงเรียนพญาไท ในค่านงบประมาณโดยประมาณไม่น้อยกว่าปีละ 10,000 บาท

ผลงานของศูนย์วิชาการระยะหลังเป็นผลงานของห้องสมุดที่เปิดบริการให้แก่ผู้เข้าอบรมที่ครูสัมมนา ในระหว่างที่ไม่มีการอบรมศูนย์วิชาการจะปิด

ดังนั้นผลงานของศูนย์วิชาการในระยะหลังจึงสรุปได้ดังนี้

1. เปิดบริการให้ศึกษานิเทศก์เขตการศึกษาและจังหวัดที่มาอบรมรุ่นที่ 15 จำนวน 68 คน เพื่อการศึกษาและคนควา
2. เปิดบริการศึกษานิเทศก์ภาษาอังกฤษที่มาอบรม จำนวน 45 คน
3. เปิดบริการครูสอนคนหูหนวก จำนวน 79 คน ที่มาอบรมที่ครูสัมมนา

4. เปิดบริการศึกษานิเทศก์คณิตศาสตร์ที่มาอบรม จำนวน 48 คน

5. เปิดบริการครูใหญ่โรงเรียนอนุบาล 71 จังหวัด จำนวน 71 คน ที่มาอบรมที่
คุรุสัมพันธ์¹

การเปลี่ยนแปลงของศูนย์วิชาการสองระยะคือ ระยะแรกเมื่อโอนจากกองการ
ประถมศึกษามาให้หน่วยศึกษานิเทศก์ดำเนินงาน และระยะที่สองเมื่อมีการรวมกรมวิสามัญ
ศึกษากับกรมสามัญศึกษาเข้าด้วยกัน ตามประกาศของคณะปฏิวัติ มีผลทำให้ศูนย์วิชาการเปลี่ยน
แปลงไปในทางลดการบริการลงเรื่อย ๆ เป็นที่น่าวิตกว่าศูนย์วิชาการพญาไทอาจจะสลายตัว
ไปในที่สุด หรือเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับห้องสมุดของหน่วยงานใหม่ก็อาจเป็นได้

การจัดแบ่งศูนย์วิชาการออกเป็นระดับต่าง ๆ

เนื่องจากศึกษานิเทศก์ทั้งระดับเขตและระดับจังหวัด ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ที่จะนำ
ไปให้ครูเพื่อช่วยในการเรียนการสอน จึงได้เกิดความคิดที่จะสร้างสถานที่รวบรวมวัสดุ
อุปกรณ์ทุกชนิด เพื่อให้ศึกษานิเทศก์ได้ใช้สถานที่และแนะนำวัสดุอุปกรณ์ช่วยในการเรียนการ
สอนแก่ครูได้ทั่วถึงและเกิดผลดี กระทรวงศึกษาธิการจึงจัดให้มีการประชุมสัมมนาขึ้นระหว่าง
วันที่ 26 กุมภาพันธ์ ถึง 10 มีนาคม 2505 ที่ศูนย์วิชาการพญาไท² ในการประชุมสัมมนา
ครั้งนี้ ได้อภิปรายกันถึงการจัดตั้งศูนย์วิชาการในที่ใดบ้างจึงจะเหมาะสมอยู่หัวข้อหนึ่งด้วย
นายก่อ สวัสดิคพิทักษ์ ได้ให้ความเห็นโดยสรุปว่า ผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศแนะนำให้จัดตั้ง
สถานที่ที่เป็นศูนย์กลาง เพื่อใช้ร่วมกันจะเป็นการประหยัดทุก ๆ ด้าน แต่สำหรับประเทศไทย
จะให้มาใช้ร่วมกันเป็นไปได้ยาก เนื่องจากการจัดการบริหารและวัฒนธรรมไม่ส่งเสริมให้
ทำเช่นนั้น เพราะฉะนั้นหน่วยงานไหนต้องการและมีความจำเป็นต้องมีศูนย์วิชาการ จึงควร

¹ สัมภาษณ์นางสาวกานต์ฉวี ศักดิ์เจริญ 25 พฤษภาคม 2516

² "สรุปรวมยอดความคิดเห็นเรื่อง Curriculum Lab." (อัครสำเนา), ไม่มี
เลขหน้า.

จัดตั้งขึ้น แม้ในอเมริกาเองก็มีศูนย์ดังกล่าวนี้กระจัดกระจายกันอยู่มากเช่นกัน¹ นายสาย
ภาณุรัตน์ เสนอแนวทางที่จะจัดเป็นสองแนวคือ จัดตั้งจากจุดเล็กไปสู่จุดใหญ่ โดยจัดตั้งที่
โรงเรียนที่เป็นศูนย์กลางเสียก่อน แล้วจึงจัดตั้งระดับจังหวัด ระดับเขต จนถึงระดับประเทศ
ส่วนอีกแนวหนึ่งคือ จัดตั้งจากจุดใหญ่ไปสู่จุดเล็ก โดยจัดตั้งที่กระทรวงศึกษาธิการ แล้วขยาย
ไปตามเขตการศึกษาทั้ง 12 เขต ในขั้นต่อไปจึงขยายถึงจังหวัดและโรงเรียนในที่สุด แบบ
หลังนี้จะจัดตั้งได้เร็วกว่าแบบแรก เช่นอาจเริ่มจากห้องสมุดกระทรวงศึกษาธิการ และกรม
วิชาการ² หลังจากผู้เข้าร่วมประชุมฟังการอภิปราย ศึกษาจากภาพยนตร์ ศึกษาเอกสารสถานที่
และจัดกิจกรรมร่วมกันเป็นเวลา 10 วัน จึงได้แบ่งสมาชิกออกเป็นกลุ่ม เขียนโครงการศูนย์
วิชาการแต่ละระดับคือ ระดับกระทรวง (หรือระดับชาติ) ระดับฝึกหัดครู และระดับเขต เพื่อ
เสนอการจัดตั้งศูนย์วิชาการแต่ละระดับในที่ประชุมใหญ่ต่อไป

ศูนย์วิชาการระดับกระทรวง (หรือระดับชาติ)

ศูนย์วิชาการระดับนี้เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่โดยสมบูรณ์ ให้คำแนะนำดำเนินงาน
และประสานงานกับศูนย์วิชาการอื่น ๆ มีหนังสือ วัสดุทัศนวัสดุและบริการต่าง ๆ ทั้งปริมาณ
และคุณภาพ เพื่อการค้นคว้าวิจัย สร้างและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรให้รัดกุมเหมาะสม³ จึง
เป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับทุกกรมในกระทรวงศึกษาธิการ และให้บริการกว้างขวางครอบคลุม
ทั่วประเทศ ในการประชุมสัมมนาที่ศูนย์วิชาการพญาไทมีสมาชิกซึ่งเข้าร่วมประชุม
กลุ่มในหัวข้อการจัดตั้งศูนย์วิชาการระดับกระทรวง 7 คน คือ

1. นายชอม ประพันธ์เนติวุฒิ ศึกษานิเทศกรมวิสามัญศึกษา ประธาน
2. นายขวัญ จันปุม ศึกษานิเทศกเขตการศึกษา 9
3. นางอัญญาณี สรสิริ ศึกษานิเทศกเขตการศึกษา 11

¹ "วิธีใช้และจัด Curriculum Lab. เพื่อการศึกษา" (อัครสำเนา), ไม่มีเลขหน้า

² "อภิปรายเรื่องปัญหาและข้อคิดเห็นในการจัดตั้งศูนย์อุปกรณ์หลักสูตร" (อัครสำเนา),
ไม่มีเลขหน้า.

³ สำนักงานภาคศึกษา 5, เรื่องเดิม, หน้า 5.

4. นางเปรมจิต สรวาสี	ศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู
5. นางสาวลี ชูศรี	ศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา
6. นายโชติ เพ็ชรานนท์	ศึกษานิเทศก์ เขตการศึกษา 2 เลขานุการ
7. นายโกวิท วรพิพัฒน์	ศึกษานิเทศก์ เขตการศึกษา 12 ผู้ช่วยเลขานุการ ¹

การประชุมกลุ่มของสมาชิกดังกล่าวข้างต้นได้เขียนข้อเสนอแนะให้มีคณะกรรมการวางแผนนโยบายเกี่ยวกับกิจการของศูนย์ทั้งระยะสั้นและระยะยาว เจ้าหน้าที่ในศูนย์ควรเป็นผู้ที่สามารถปฏิบัติงานเป็นประจำได้ มีชั่วโมงมาไว้ในบางโอกาสเท่านั้น นอกจากนี้ในระยะเริ่มงาน อาจขอตัวจากหน่วยศึกษานิเทศก์ หรือส่วนราชการอื่น ๆ มาช่วยดำเนินงาน สำหรับการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการประชาสัมพันธ์ให้ทราบประโยชน์และความสำคัญของศูนย์วิชาการ เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องจัดทำ² นอกจากนี้ที่ประชุมกลุ่มได้เขียนโครงการศูนย์ระดับกระทรวง โดยกล่าวถึงความมุ่งหมาย หน้าที่ และบริการ บุคคลากร อาคารสถานที่ การเงิน ทรัพย์สินและวัสดุอุปกรณ์ พอสรุปได้ดังนี้

ก. ความมุ่งหมาย

1. เพื่อให้เป็นแหล่งกลางสำหรับรวบรวมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อทำการค้นคว้า และวิจัยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและแบบเรียน
2. เพื่อให้ศึกษานิเทศก์ ได้ร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดยิ่งขึ้น เพื่อทำงานด้านปรับปรุงการเรียนการสอนให้ได้ดี
3. เพื่อให้บริการต่าง ๆ ในด้านการจัดการประชุม อบรม และเผยแพร่ความรู้ความคิดทางการศึกษา ตลอดจนผลิตอุปกรณ์การสอน

¹รายงานการประชุมหมวดเรื่องการจัดตั้ง Curriculum Laboratory ระดับกระทรวง" (2-3 มีนาคม, 2505) (อัครสำเนา), ไม่มีเลขหน้า.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 3.

ข. หน้าที่และบริกา

1. ให้เป็นสำนักงานสำหรับทำการศึกษาค้นคว้า ทดลองเกี่ยวกับหลักสูตร
แบบเรียน และการเรียนการสอน
2. จัดห้องสมุด ห้องอุปกรณ์โสตทัศนศึกษาและห้องอื่น ๆ เพื่อการนิเทศการ
ศึกษา
3. จัดการประชุม สัมมนา อบรมครู และศึกษานิเทศก์
4. เป็นศูนย์กลางสำหรับให้บริการต่าง ๆ เกี่ยวกับการผลิตวัสดุอุปกรณ์การ
ศึกษาและเผยแพร่ความรู้ ความคิดทางการศึกษา
5. เป็นสื่อสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายบริหารกับโรงเรียน
6. จัดนิทรรศการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน ตลอดจนวิจัยผลิตและ
ใช้อุปกรณ์การสอนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

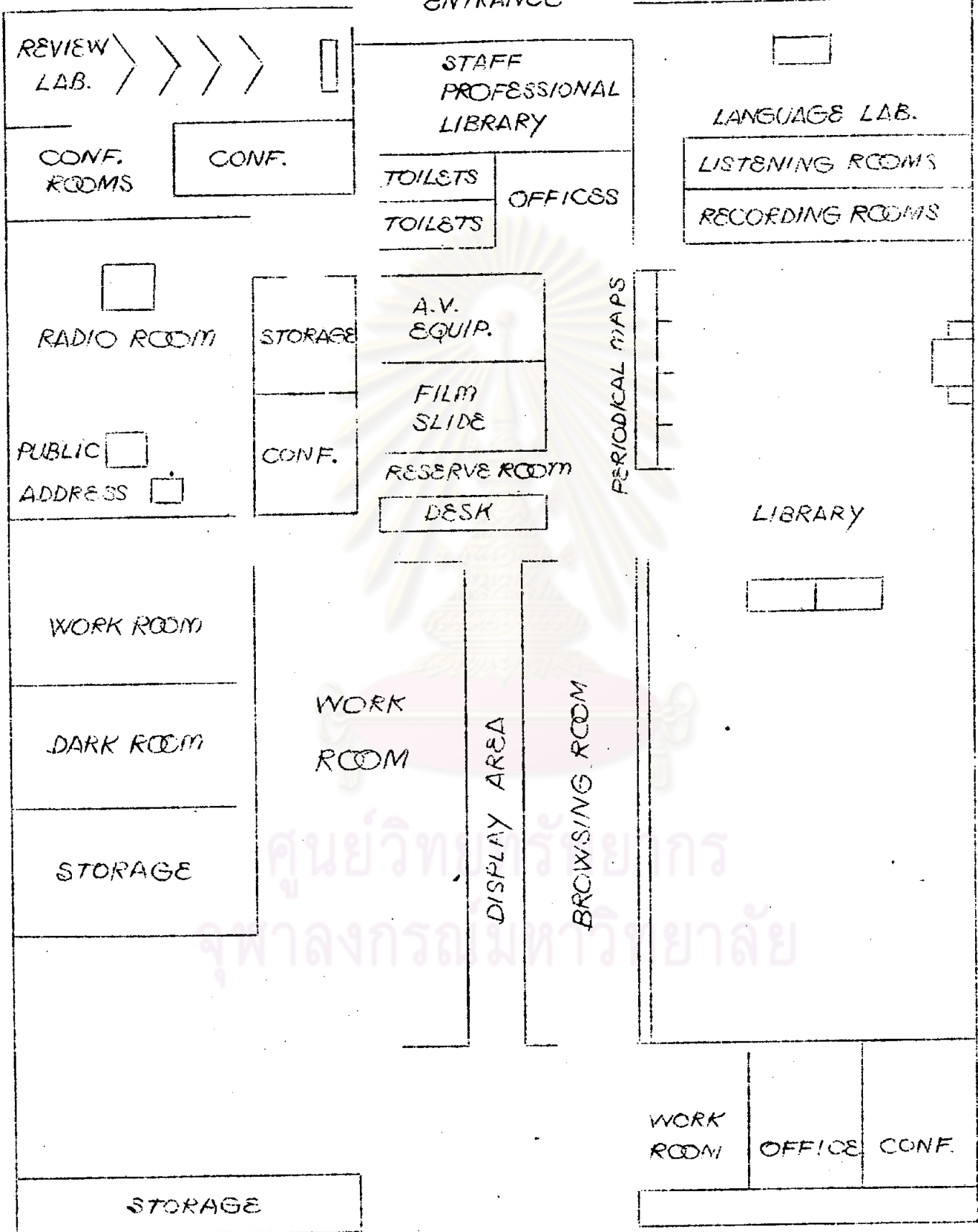
ค. บุคคลากร ผู้ดำเนินงานในศูนย์ประกอบด้วย

1. ผู้อำนวยการ
2. ผู้ช่วยผู้อำนวยการ
3. เลขานุการ
4. ศึกษานิเทศก์ฝ่ายวิชาต่าง ๆ
5. บรรณารักษ์
6. หัวหน้าฝ่ายโสตทัศนูปกรณ์
7. เสมียนพิมพ์
8. ภัณฑารักษ์
9. คนงานภารโรง

ง. อาคารสถานที่

สถานที่ควรเป็นอาคารเอกเทศอยู่ในบริเวณกระทรวงศึกษาธิการ หรืออยู่ใน
แหล่งที่ศึกษานิเทศก์จะติดต่อได้สะดวก และมีห้องต่าง ๆ ให้มีลักษณะใกล้เคียงกับที่ปรากฏ
อยู่ในแบบแปลนที่เสนอ โดย ดร.แฮร์รี่ เอ. ลิตเติล (Dr. Harry A. Little)

ENTRANCE

จ. ครูภัณฑ์และวัสดุอุปกรณ์ จะต้องจัดให้เพียงพอกับความจำเป็นในการใช้สอย เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงาน

ฉ. การเงิน งบประมาณของศูนย์อาจได้มาจากงบประมาณแผ่นดิน เงินกองทุน สมทบ เงินบริจาค และเงินรายได้อื่น ๆ เช่น การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น¹

ในปีต่อมา หลังจากการประชุมสัมมนาครั้งนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้งศูนย์ วัสดุการศึกษา (Educational Materials Center) เปิดบริการในเดือนตุลาคม 2506² โดยให้กรมวิชาการเป็นผู้ดำเนินงาน นับว่าผลของการประชุมสัมมนา หลักการ และข้อเสนอแนะต่าง ๆ ดังกล่าวมีผลต่อการจัดตั้งศูนย์วัสดุการศึกษา ซึ่งให้บริการที่กว้างขวาง ครอบคลุมทั่วทั้งประเทศ สมดังเจตนาและความหวังของศึกษานิเทศก์ทุกกรมที่ต้องการจะให้ เป็นศูนย์วิชาการระดับชาติ

ศูนย์วัสดุการศึกษา (Educational Materials Center) ศูนย์วิชาการระดับกระทรวง (หรือระดับชาติ)

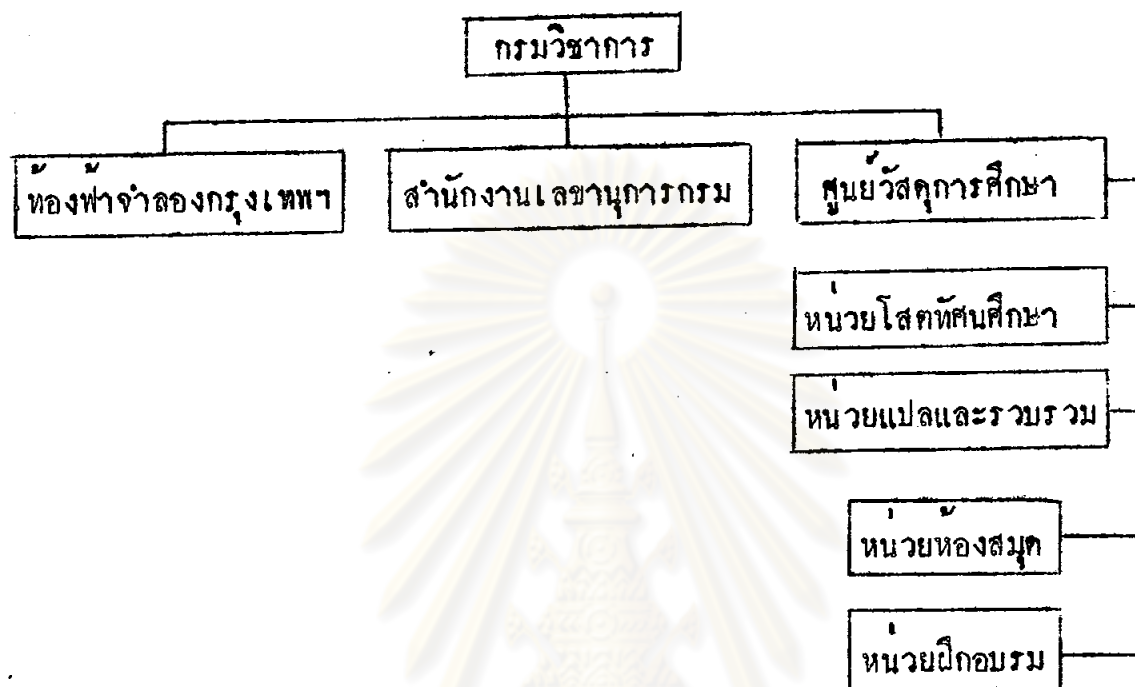
ศูนย์วัสดุการศึกษาเมื่อเริ่มก่อตั้งเป็นหน่วยงานของแผนกอุปกรณ์ มีหน้าที่สร้างวัสดุ และอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ควบคู่การสะสม คัดค้น สร้างเป็นตัวอย่าง ปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น และทำการเผยแพร่ให้ไปถึงโรงเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ นอกจากนั้นแลวงงานทองฟ้าจำลอง และหอดูดาว ก็จัดเป็นส่วนหนึ่งของอุปกรณ์การศึกษา³ ต่อมาได้เปลี่ยนมาขึ้นอยู่กับสำนักงาน เลขาธิการกรม มีแผนผังการแบ่งส่วนราชการดังนี้

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 1-3.

² กรมวิชาการ ศูนย์วัสดุการศึกษา (พระนคร, 2510), ไม่มีเลขหน้า.

³ กองเผยแพร่การศึกษา, หน้าที่และแผนผังส่วนราชการของกระทรวงศึกษาธิการ (พระนคร, 2510), หน้า 108.

แผนผังการแบ่งส่วนราชการ¹

ศูนย์วัสดุการศึกษาเป็นสถาบันทางวิชาการ² เป็นแหล่งผลิตแบบเรียนและอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ของกรมวิชาการ เป็นสถานที่สำหรับอำนวยความสะดวก ช่วยส่งเสริมการผลิตวัสดุการศึกษา การใช้อุปกรณ์การสอน และเป็นที่ยอมรับวิจัยปรับปรุงหลักสูตร³ ศูนย์วัสดุการศึกษาตั้งอยู่ในบริเวณคุรุสภา หลังกระทรวงศึกษาธิการ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. จัดทำอุปกรณ์การสอนเป็นตัวอย่าง

¹จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, รายงานการฝึกงานการบริหารการศึกษา นิสิตปริญญาโท ปีที่ 2 สาขาวิชาบริหารการศึกษา (พระนคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515), หน้า 21.

²กรมวิชาการ, ศูนย์วัสดุการศึกษา (พระนคร, 2510), ไม่มีเลขหน้า.

³สำนักงานภาคศึกษา 5, เรื่องเติม, หน้า 32.

2. ร่วมมือกับหน่วยการศึกษาอื่น ๆ ทดลองและประเมินคุณค่าของอุปกรณ์ที่จัดทำ
ไปแล้ว

3. รวบรวมจัดทำและตรวจแก้หนังสือแบบเรียน รวมทั้งจัดทำภาพประกอบ

4. จัดหาและเปิดบริการให้ใช้หนังสือ และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ เกี่ยวกับหลักสูตร และ
วิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร

5. ส่งเสริมการใช้อุปกรณ์การสอน ด้วยวิธีต่าง ๆ เป็นต้นว่า การจัดนิทรรศการ

6. ให้ความสะดวกเกี่ยวกับการใช้สถานที่ในการประชุมอบรมต่าง ๆ เช่น ห้อง
ประชุม ห้องฉายภาพ ห้องฝึกงาน ฯลฯ¹

อาคารศูนย์วัสดุการศึกษาเป็นอาคารเอกเทศ ตั้งอยู่ในที่ที่เจ้าหน้าที่ทางการศึกษา
ของกระทรวงศึกษาธิการทุกกรมกองสามารถไปใช้ได้สะดวก มีเนื้อที่เพียงพอกับการจัดกิจกรรม
ของหน่วยงานต่าง ๆ ชั้นล่างเป็นหน่วยโลหิตศันวัสดุ ชั้นกลางเป็นหน่วยห้องสมุด ชั้นบน คำน
หนึ่งเป็นหน่วยฝึกอบรม อีกค่านหนึ่งเป็นหน่วยแปลและรวบรวม

หน่วยโลหิตศันวัสดุ

หน่วยโลหิตศันวัสดุเป็นแหล่งผลิตอุปกรณ์การสอนประเภทต่าง ๆ และส่งเสริมการ
ใช้อุปกรณ์การสอน โดยจัดทำเป็นงานการผลิตเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. ผลิตอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ที่ไม่ต้องใช้ แสง-เสียง (Non-Projected Materials)
เช่น อุปกรณ์การสอนวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และสังคมศึกษา ใค้แก่ภาพพลิก แผนภูมิ หุ่น
จำลอง หรือตู้แสดงภาพ เป็นต้น มีช่างฝีมือและเครื่องมือช่างที่จำเป็นในการสร้างอุปกรณ์
การสอน

2. ผลิตโลหิตศันอุปกรณ์ต่าง ๆ (Project Materials) เช่น ภาพยนตร์
สไลด์ फिल्मสตริป สไลด์จุลทรรศน์ ภาพโปร่งใส และภาพถ่ายอื่น ๆ เพื่อประกอบหลักสูตร

¹ กรมวิชาการ, เรื่องเดิม, ไม่มีเลขหน้า.

หรือแบบเรียนต่าง ๆ ผลิตภัณฑ์แบบแปลสอนวิชาต่าง ๆ เพื่อสำเนาออกเผยแพร่ หรือนำไปทำเป็นแผ่นเสียงต่อไป ผลิตภัณฑ์ 16 ม.ม. เรื่องสั้นประกอบบทเรียนวิชาต่าง ๆ¹

การผลิตอุปกรณ์ที่ไม่ต้องใช้แสงเสียง มีผลิทยุคมาบ้างในระยะเริ่มตั้งศูนย์ใหม่ ๆ ต่อมาก็ดูซบเซาไป เนื่องจากขาดเครื่องมือ และโรงเรียนส่วนมากผลิตได้เอง จึงไม่มีผู้นิยมใช้บริการนี้ แต่นิยมใช้บริการในร้านโสตทัศนอุปกรณ์ เช่น फिल्मสตริป เทป จนไม่สามารถบริการได้ทันตามความต้องการของบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ที่ขอมา²

ในด้านการส่งเสริมการใช้อุปกรณ์การสอน มีการจัดนิทรรศการต่าง ๆ ตลอดปี โดยตั้งแสดงไว้ชุดหนึ่งเป็นระยะเวลาประมาณ 2 เดือน แล้วจึงเปลี่ยนชุดใหม่³ จัดออกวารสารเกี่ยวกับงานของศูนย์วัสดุการศึกษา มีชื่อว่า "วารสารศูนย์วัสดุการศึกษา" มีเนื้อหาเกี่ยวกับงานในหน่วยต่าง ๆ ของศูนย์ เช่น การทำอุปกรณ์การสอนอย่างง่าย ๆ ของหน่วยโสตทัศนศึกษา รายชื่อหนังสือใหม่ของหน่วยห้องสมุด หนังสือที่ผลิตจากหน่วยแปลและรวบรวม ตลอดจนการประชุมสัมมนาในหน่วยฝึกอบรม

หน่วยโสตทัศนศึกษา มีการจัดสถานที่เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์โดยจัดเป็นห้องต่าง ๆ ดังนี้

ห้องฉายภาพยนตร์เป็นห้องปรับอากาศ จุ 132 ที่นั่ง บริการฉายภาพยนตร์ สไลด์ फिल्मสตริป เครื่องฉายภาพทึบแสง เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ และเครื่องฉายสไลด์จุลทรรศน์⁴ จากสถิติการขอใช้ห้องนี้ในปี พ.ศ. 2514 ปรากฏว่าบริการการฉายภาพยนตร์ 31 ครั้ง

¹สำนักงานภาคศึกษา 5, เรื่องเดิม, หน้า 34.

²สัมภาษณ์ นายสมาน ชาติยานนท์ 3 เมษายน 2516.

³กรมวิชาการ, เรื่องเดิม, ไม่มีเลขหน้า.

⁴สำนักงานภาคศึกษา 5, เรื่องเดิม, หน้า 34.

สไลด์ 14 ครั้ง फिल्मสตริป 5 ครั้ง ภาพพิมพ์แสง 3 ครั้ง ภาพโปร่งใส 3 ครั้ง เป็นบริการให้หน่วยงานในส่วนกลางทั้งสิ้น ไม่มีหน่วยงานในส่วนภูมิภาคขอใช้เลย¹

ห้องบันทึกเสียงใช้ประโยชน์ในการบันทึกเสียงประกอบภาพยนตร์ สไลด์ และ फिल्मสตริป บริการบันทึกเสียงลงเทป มีเครื่อง สำเนาซึ่งสามารถสำเนาออกได้ครั้งละ 5 ม้วน รวมกันในเวลาเพียงไม่กี่นาที ห้องบันทึกเสียงและเครื่องบันทึกเสียงนี้ มีคุณภาพดีพอที่จะส่งเทปที่บันทึกไว้นั้นไปจัดทำเป็นแผ่นเสียงได้² จากสถิติการขอใช้ห้องนี้ในปี พ.ศ. 2514 ปรากฏว่ามีหน่วยงานเข้าขอใช้ 41 ครั้ง เป็นหน่วยงานในส่วนกลางทั้งสิ้น ส่วนการบริการสำเนาตัวแม่แบบเทปวิชาต่าง ๆ ที่ศูนย์จัดอยู่เป็นบริการที่มีผู้รับบริการมากที่สุด มีโรงเรียนและหน่วยราชการส่วนภูมิภาค 184 แห่ง ส่วนกลาง 81 แห่ง มาขอให้ศูนย์สำเนาเทป รวมทั้งสิ้น 1,359 ม้วน³

ห้องฉายขยายรูป เป็นสถานที่ผลิตภาพฉายคำขาว หรือสี สำหรับประกอบบทเรียน หรือทำเป็น फिल्मสตริป หรือสไลด์ เพื่อนำไปใช้ในการฉาย มีเครื่องสำเนาซึ่งสามารถสำเนา สไลด์ หรือ फिल्मสตริป ตัวแม่ออกได้เป็นจำนวนมากตามความต้องการ เพื่อเผยแพร่ให้กว้างขวางออกไป⁴ จากสถิติปี พ.ศ. 2514 บริการสำเนา फिल्मสตริป จากตัวแม่ที่หน่วยมีอยู่ บริการให้โรงเรียน และหน่วยราชการส่วนภูมิภาค 102 แห่ง ส่วนกลาง 71 แห่ง รวม फिल्मสตริป 814 ม้วน บริการสำเนา สไลด์ ให้ส่วนภูมิภาค 89 แห่ง ส่วนกลาง 65 แห่ง รวม สไลด์ 530 แผ่น⁵

¹สถิติหน่วยโสตทัศนศึกษา ประจำปี พ.ศ. 2514.

²สำนักงานภาคศึกษา 5, เรื่องเดิม, หน้า 35.

³สถิติหน่วยโสตทัศนศึกษา ประจำปี พ.ศ. 2514.

⁴สำนักงานภาคศึกษา 5, เรื่องเดิม, หน้า 36.

⁵สถิติหน่วยโสตทัศนศึกษา ประจำปี พ.ศ. 2514.

ห้องเลี้ยงจุลินทรีย์ มีตู้กระจกซึ่งนักชีววิทยาจะนำน้ำมาจากแหล่งต่าง ๆ มาเพาะเชื้อจุลินทรีย์สำหรับการสอนวิชาชีววิทยาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย แจกจ่ายให้แก่โรงเรียนเป็นตัวอย่าง หรือนำมาทำเป็นสไลด์จุลทรรศน์ เพื่อนำไปดูด้วยกล้องจุลทรรศน์ หรือนำไปฉายด้วยเครื่องฉายก็ได้¹ มีโรงเรียนในสวนกลาง 192 โรง โรงเรียนสวนภูมิภาค 8 โรง มารับจุลินทรีย์สด รวม 200 โรงเรียน นับเป็นจำนวนจุลินทรีย์ 8,100 ตัว และจัดทำสไลด์จุลทรรศน์ให้บริการแก่โรงเรียนต่าง ๆ 207 โรง เป็นจำนวน 1,086 แผ่น²

ห้องนิทรรศการ ใช้จัดนิทรรศการหรือจัดแสดงเป็นห้องฝึกงาน ทำงานตามปฏิบัติ ในการฝึกอบรมประเภทใด ๆ ก็ได้ การแสดงอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ซึ่งมีตั้งแต่เครื่องปั้นดินเผา ภาพเขียน เครื่องจักสาน เครื่องถัก เครื่องทอ ตลอดจนอุปกรณ์การสอนที่ทำด้วยโลหะ เช่น เครื่องมือวิทยาศาสตร์ เป็นต้น และบางครั้งก็ใช้จัดนิทรรศการแสดงหนังสือด้วย นับตั้งแต่เริ่มตั้งศูนย์วัสดุการศึกษา (ตุลาคม 2506) มาจนถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2512 ได้จัดนิทรรศการไปแล้ว 12 ครั้ง³

หน่วยห้องสมุด

ห้องสมุดศูนย์วัสดุการศึกษา เป็นห้องสมุดเฉพาะทางการศึกษา มีสภาพเป็นศูนย์เอกสารสำหรับวิจัยทางการศึกษา (Educational Documentation Center) มีความมุ่งหมายดังต่อไปนี้

1. เพื่อเป็นศูนย์เอกสารสำหรับวิจัยทางการศึกษา มีหน้าที่ให้บริการเอกสารเพื่อเป็นเครื่องช่วยในการวิจัยตามโครงการ การปฏิบัติงานของวิทยากร หน่วยราชการต่าง ๆ ในกรมวิชาการ และกรมอื่น ๆ ในกระทรวงศึกษาธิการ

¹สำนักงานภาคศึกษา 5, เรื่องเดิม, หน้า 36.

²สถิติระหว่าง 1 ตุลาคม 2514 - 31 มีนาคม 2516.

³สำนักงานภาคศึกษา 5, เรื่องเดิม, หน้า 37.

2. เป็นศูนย์บริการเอกสารอ้างอิง สำหรับแสวงหาความรู้ต่าง ๆ ในแขนงวิชาการศึกษา

3. เป็นศูนย์รวบรวมหลักสูตร และแบบเรียน ในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ และเอกชน

4. เป็นศูนย์รวบรวมหนังสือ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิชาการศึกษา เช่น การรวบรวมพิเศษ (Special Collection) หนังสือเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเทศต่าง ๆ ในเอเชียอาคเนย์ เป็นต้น

5. ผลิตเอกสารทั้งที่เป็นแผ่นอัดสำเนา (Sheet form) และเป็นเล่ม (Book form) เช่น วรรณคดีความในวารสาร รายชื่อหนังสือใหม่ หนังสือหายากและบรรณานุกรม เป็นต้น

6. เป็นศูนย์บริการแลกเปลี่ยนและแจกจ่ายหนังสือ เอกสาร แบบเรียน สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ของหน่วยตามคำร้องของหน่วยราชการและโรงเรียนต่าง ๆ¹

ห้องสมุดศูนย์วัสดุการศึกษาอยู่บนชั้นสองของศูนย์ คานหนึ่งของชั้นนี้เป็นที่ทำงานของบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ มีหนังสืออ้างอิงและสิ่งพิมพ์ของกรมต่าง ๆ ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ รวมอยู่ในห้องนี้ด้วย ส่วนอีกคานหนึ่งเป็นห้องสมุดหลักสูตรและแบบเรียน มีเอกสารและหนังสือวิชาการแขนงต่าง ๆ จัดแบ่งเป็นห้องตามประเภทวิชา ดังนี้.

1. ห้องภาพแผนที่ และจุลสาร มีแผนที่ประเทศต่าง ๆ ลูกโลก รูปภาพ จุลสาร และเอกสารต่าง ๆ นอกจากนั้นยังมีหนังสือเกี่ยวกับวิชาศิลปด้วย

2. ห้องภาษาไทย มีตำราหลักภาษาไทย บาลี สันสกฤต เขมร วรรณคดีไทย และแบบเรียนต่าง ๆ สำหรับวิชาภาษาไทย

3. ห้องภาษาต่างประเทศ มีหนังสือหลักภาษา วรรณคดี และแบบเรียนภาษาต่างประเทศ เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน จีน ญี่ปุ่น เป็นต้น

¹สัมภาษณ์ นางสาวสุพรรณี กาญจนันท์ 17 พฤษภาคม 2516.

4. ห้องสังคมศึกษา มีหนังสือและแบบเรียนเกี่ยวกับวิชาสังคมศึกษา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ

5. ห้องวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ มีหนังสือวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ รวมทั้งแบบเรียนวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ด้วย

6. ห้องวารสาร มีวารสารและนิตยสารทั้งภาษาไทย และต่างประเทศชนิดต่าง ๆ รวมทั้งวารสารฉบับล่วงเวลา ซึ่งเขียนเล่มไว้มาก

7. ห้องการศึกษา มีตำราวิชาการศึกษาทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ¹

ห้องสมุดบริการให้แก่สุภาพชนทั่วไป แต่ผู้ที่จะมีหนังสือใดต้องเป็นข้าราชการของกระทรวงศึกษาธิการในส่วนกลางเท่านั้น นอกจากห้องสมุดจะจัดดำเนินการเพื่ออำนวยความสะดวกในสถานต่าง ๆ ให้แก่ผู้ใช้ห้องสมุด โดยจัดบริการให้แล้วยังมีการผลิตเอกสารที่เป็นคู่มือในห้องสมุด เช่น ครรชนี บรรณานุกรม บัญชีรายชื่อโสภณทัศน์-วัสดุ หรือเอกสารทางวิชาการอื่น ๆ ผลงานของห้องสมุดตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2514 ถึง 31 มีนาคม พ.ศ. 2516 มีดังนี้

งานบริการ ได้จัดบริการให้แก่ข้าราชการและสุภาพชนทั่วไป 2,145 คน แจกหนังสือตัวอย่างแบบเรียน คู่มือครู และหนังสืออื่น ๆ ไปยังภาคต่าง ๆ ในโครงการศึกษาชนบท 981 เล่ม จัดสถานที่ประชุมกลุ่มย่อย ๆ 28 ครั้ง ตอบคำถามและช่วยคนควา 2,560 ครั้ง แลกเปลี่ยนสิ่งพิมพ์กับหน่วยราชการและองค์การต่าง ๆ 46 แห่ง ปักงานนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ 4 คน

งานผลิต ได้จัดทำครรชนีบทความจากวารสารการศึกษาไทย 500 เล่ม สารสังเขปบทความเรื่องวิธีสอนภาษาอังกฤษ 500 เล่ม สารสังเขปบทความเรื่องอุปกรณ์การสอน 500 เล่ม สารสังเขปบทความเรื่องการสอนวิทยาศาสตร์ 500 เล่ม สารสังเขปบทความเรื่องวิธีสอนสังคมศึกษา 500 เล่ม นอกจากนั้นยังมีโครงการที่จะทำให้เรียบร้อย

¹ กรมวิชาการ, เรื่องเดิม, ไม่มีเลขหน้า.

ในปี พ.ศ. 2516 คือปริทัศน์หนังสือหายาก บรรณานุกรมหนังสือประเภทหัตถ์อาณ ก.ข. และ บรรณานุกรมสิ่งพิมพ์กระทรวงศึกษา เล่ม 6¹

ปัจจุบันห้องสมุดมีวารสาร 125 ชื่อเรื่อง วารสารลงเวลาทั้งที่เย็บเล่มและยังไม่เย็บเล่ม 21,200 เล่ม หนังสือภาษาไทยและต่างประเทศ 55,000 เล่ม แบบเรียนและหนังสือหายาก 22,500 เล่ม นอกจากนั้นเป็นรายงานของกระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตรหนังสือขององค์การยูเนสโก และอื่น ๆ อีก 13,460 เล่ม รวมมีหนังสือและเอกสารทั้งสิ้น 122,160 เล่ม²

หน่วยแปลและรวบรวม

หน่วยแปลและรวบรวมอยู่ทางด้านหนึ่งของชั้นสาม มีหน้าที่ในการผลิตแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบ หรือหนังสืออ่านเพิ่มเติม หรือภาพประกอบการสอนต่าง ๆ ที่จัดให้มือน่วยแปลและรวบรวมขึ้น ก็เพราะเหตุว่าวิทยากรต่าง ๆ ที่ใช้ในการศึกษามีแบบอย่างมาจากภาษาต่างประเทศเป็นจำนวนมาก จึงมีความจำเป็นที่จะต้องดัดแปลงหรือแปลจากเอกสารต่าง ๆ เหล่านั้นออกมาเป็นภาษาไทย ในหน่วยนี้มีวิทยากรแขนงต่าง ๆ ทำหน้าที่แปล รวบรวม แต่งและปรับปรุงแบบเรียน หนังสืออ่านเพิ่มเติม จัดออกวารสารศูนย์วัสดุการศึกษา จัดทำเอกสารพิมพ์ โฆษณางานผลิตของศูนย์วัสดุการศึกษา และมีเจ้าหน้าที่สำหรับพิมพ์และยกวางต้นฉบับ มีช่างเขียนสำหรับออกแบบหนังสือประเภทต่าง ๆ และอุปกรณ์การสอน เขียนภาพประกอบให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง วางรูปและเลือกตัวหนังสือให้เหมาะสมกับเด็ก ทำต้นฉบับแบบเรียน หนังสืออ่านเพิ่มเติมเป็นต้น บางครั้งมีผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศจากองค์การยูเนสโก หรือจากองค์การบริหารวิเทศกิจสหรัฐอเมริกา มาช่วยแนะนำช่างเขียนในต้นฉบับ

¹สัมภาษณ์ นางสาวสุพรรณณี กาญจนันธุ์ทิ 17 พฤษภาคม 2516.

²สถิติหน่วยห้องสมุด ถึงวันที่ 17 พฤษภาคม 2516.

เกี่ยวกับการออกแบบ ขนาดหนังสือ ตลอดจนกำหนดภาพประกอบหนังสือแบบเรียน¹

ผลงานของหน่วยแปลและรวบรวมในระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2514 ถึง 31 มีนาคม พ.ศ. 2516 ได้จัดทำต้นฉบับ จัดพิมพ์ จัดทำภาพประกอบ จัดทำโครงร่างภาพ จัดประกวดหนังสือประกอบการเรียน และอื่น ๆ รวม 39 รายการ²

หน่วยฝึกอบรม

หน่วยฝึกอบรมอยู่ทางคานตรงข้ามกับหน่วยแปลและรวบรวม จัดเป็นห้องประชุมปรับอากาศ มีอุปกรณ์เครื่องขยายเสียง และเจ้าหน้าที่คอยดูแล หน่วยฝึกอบรมให้บริการสถานที่และอำนวยความสะดวกในการประชุมสัมมนา หรือประชุมอบรมของหน่วยราชการ หรือสมาคมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา³ ผลงานของหน่วยฝึกอบรมในระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2514 ถึง 31 มีนาคม 2516 ได้จัดสถานที่สำหรับใช้เป็นที่พักประชุมสัมมนาตามคำขอ 33 ครั้ง คิดเป็นจำนวนคนได้ 2,214 คน⁴

ศูนย์วัสดุการศึกษามีเป้าหมายที่จะบริการให้ครอบคลุมทั่วประเทศ จะเห็นได้ว่าในระยะเริ่มแรกมีวารสารศูนย์วัสดุการศึกษา และแผนโฆษณาแจกจ่ายไปตามโรงเรียน และหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง จึงมีผู้มาขอใช้บริการต่าง ๆ ของศูนย์วัสดุการศึกษามากจนไม่สามารถบริการได้ทันตามความต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยโสตทัศนศึกษาและหน่วยฝึกอบรมมีปัญหาในเรื่องนี้มากกว่าหน่วยห้องสมุด หน่วยแปลและรวบรวม ในระยะต่อมาจึงไม่มีการโฆษณา เพราะให้บริการไม่ทันตามความต้องการ ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะงบประมาณได้รับน้อย ไม่สามารถซื้อเครื่องมือและวัสดุเพิ่มขึ้น จากโครงการต่างประเทศเคยให้ไว้

¹กรมวิชาการ, เรื่องเดิม, ไม่มีเลขหน้า.

²สถิติศูนย์วัสดุการศึกษาระหว่าง 1 ตุลาคม 2514 - 31 มีนาคม 2516.

³สำนักงานภาคศึกษา 5, เรื่องเดิม, หน้า 43.

⁴สถิติศูนย์วัสดุการศึกษาระหว่าง 1 ตุลาคม 2514 - 31 มีนาคม 2516.

ในค่านบุคคลากรของศูนย์วัสดุไม่มีอยู่ในทำเนียบของคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) ตำแหน่งต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่ศูนย์วัสดุการศึกษาเป็นตำแหน่งวิทยากรของสำนักงานเลขาธิการกรม การขอตำแหน่งใหม่ไม่ไคงาย ๆ ดังนั้นจึงขาดทั้งเครื่องมือและบุคคลที่จะช่วยผลิตงานของศูนย์วัสดุการศึกษาในระยะหลังนี้งานจึงไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร¹

การเปลี่ยนแปลงของศูนย์วัสดุการศึกษาในอนาคต

การเปลี่ยนแปลงการจัดส่วนราชการภายในกระทรวงศึกษาธิการขึ้นใหม่ เพื่อความเหมาะสมในการบริหารงานของกระทรวง ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216 ลงวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2515 และประกาศของคณะปฏิวัติฉบับอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้โอนงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมทางวิชาการ การนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในการศึกษา และการวัดผลการศึกษาซึ่งเคยจัดทำอยู่ในหลายกรมมารวมจัดทำในกรมวิชาการ² ดังนั้นกรมวิชาการจึงจัดทศหน่วยงานใหม่มีกองเพิ่มขึ้น 4 กอง เพราะรับผิดชอบงานเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม ศูนย์วัสดุการศึกษาได้รับการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ทั้งนี้ เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายจะให้การผลิตวัสดุอุปกรณ์การศึกษาทุกชนิดรวมกำลังกันอยู่ในที่แห่งเดียว ดังนั้น จึงตั้งกองขึ้นใหม่แทนกองอุปกรณ์การศึกษา เรียกว่า ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา ให้รับโอนงาน วิทยุ โทรทัศน์ เพื่อพัฒนาการศึกษา จากกองเผยแพร่การศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงและรับโอนงานแผนกโสตทัศนศึกษา งานผลิต และจัดหาฟิล์มภาพยนตร์เกี่ยวกับการศึกษาจากกองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา หน่วยโสตทัศนศึกษาของศูนย์วัสดุศึกษาก็โอนมารวมอยู่กับหน่วยงานนี้ด้วย หน่วยงานที่เหลือของศูนย์วัสดุการศึกษา คือหน่วยห้องสมุด หน่วยแปลและรวบรวมและหน่วยฝึกอบรมให้โอนไปอยู่กับกองตำรา³ ฉะนั้น ต่อไป

¹สัมภาษณ์ นายสมาน ชาติยานนท์ 3 เมษายน 2516.

²"คำปราศรัยของนายอภัย จันทวิมล เนื่องในวันคล้ายวันสถาปนากระทรวงศึกษาธิการ," มิตรกรรม, 7(เมษายน , 2516), 6.

³สัมภาษณ์ นางสาวเตือนใจ นาคะตะ 27 มีนาคม 2516.

ศูนย์วัสดุการศึกษาอาจจะสลายตัวไปในที่สุด แต่ในขณะนี้ศูนย์เทคโนโลยียังไม่มีอาคารสถานที่เฉพาะของตนเอง หน่วยงานต่าง ๆ ยังคงอยู่ที่เดิมเพียงแต่เปลี่ยนมือผู้บริหาร ฉะนั้นหน่วยงานต่าง ๆ ของศูนย์วัสดุการศึกษา ยังคงดำเนินงานไปตามหน้าที่ที่เคยปฏิบัติมา และอยู่ในอาคารศูนย์วัสดุการศึกษาเช่นเดิม จึงเสมือนไม่มีการเปลี่ยนแปลงอะไรเลย นอกจากผู้บริหารและการควบคุมแต่ละหน่วยงาน สภาพการณ์เช่นนี้จะคงเป็นไปอย่างน้อย 2-3 ปี ตามโครงการพัฒนาหลักสูตร จะใช้เงินยืมของธนาคารโลกประมาณเก้าแสนเหรียญ เป็นค่าวัสดุอุปกรณ์สำหรับอาคารที่สร้างขึ้นใหม่ ซึ่งอาจสร้างขึ้นที่ห้องฟ้าจำลอง เพื่อเป็นที่ทำงานของศูนย์พัฒนาหลักสูตร และศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา เมื่อศูนย์พัฒนาหลักสูตร กำหนดหลักสูตรออกมากจะทำให้ศูนย์เทคโนโลยีจัดทำอุปกรณ์การศึกษา ถ้าโครงการนี้สำเร็จเรียบร้อยจะทำให้อุปกรณ์การศึกษาที่จะบริการการศึกษารวมอยู่ในที่แห่งเดียว คือที่ ห้องฟ้าจำลอง โครงการต่อไปก็จะขยายงานไปยังส่วนภูมิภาคคือ ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับศูนย์ในกรุงเทพมหานครเป็นศูนย์ใหญ่ บริการครอบคลุมภาคตะวันตกด้วย¹ เมื่อพิจารณาตามลักษณะงานก็จะเห็นว่า ศูนย์พัฒนาหลักสูตร และศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษารวมกันก็เสมือนเป็นศูนย์วิชาการระดับชาติแห่งใหม่ที่มีบริการกว้างขวางขึ้น จะเห็นได้ว่าศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา มีหน้าที่ให้บริการจัดการศึกษา ปรับปรุงและส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอนในโรงเรียน สถาบันการศึกษาและส่งเสริมการเรียนการสอนนอกโรงเรียน โดยใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ผลิตภัณฑ์และเครื่องมือ เครื่องใช้ใน การสอน เป็นศูนย์บริการสำหรับเทคโนโลยีทางการศึกษา จัดและดำเนินงานวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์เพื่อการศึกษา สำหรับศูนย์พัฒนาหลักสูตรมีหน้าที่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้เหมาะสมกับนโยบายของรัฐบาล และสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป² ดังนั้น ทั้งศูนย์พัฒนาหลักสูตรและศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา ต่างก็มีหน้าที่ที่จะปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น คาดว่าจะเป็นหน่วยงานใหม่ในอนาคตที่มีประสิทธิภาพดีกว่าศูนย์วัสดุการศึกษาในปัจจุบัน

¹สัมภาษณ์ นายพิสิทธิ์ ศิวายพรานนท์ 18 พฤษภาคม 2516.

²สัมภาษณ์ นางสาวเตือนใจ นาคะตะ 27 มีนาคม 2516.

ศูนย์วิชาการระดับเขตการศึกษา

ศูนย์วิชาการระดับเขตจัดตั้งเพื่อตอบสนองความต้องการของจังหวัดต่าง ๆ ในแต่ละเขตการศึกษา เนื่องจากแต่ละเขตการศึกษามีความแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจ วัฒนธรรมนิยมประเพณี อาชีพ และสภาพทางภูมิศาสตร์ ฉะนั้น ปัญหาทางการศึกษาจึงแตกต่างกันไปบ้าง ศูนย์วิชาการระดับเขตทรงยอมช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้นไม่ได้ดี จึงได้จัดศูนย์วิชาการระดับเขตขึ้น เพื่อการศึกษา ค้นคว้า และทดลอง เพื่อการปรับปรุงการสอน การเลือกหนังสือตำราเรียน ตลอดจนสนับสนุนการประชุม เพื่อให้โอกาสแก่ครูทุกระดับในเขตพื้นที่ ๆ ใดมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และจัดพิมพ์เอกสารแจกจ่าย¹ ในการประชุมสัมมนาที่ศูนย์วิชาการพญาไท ได้มีการจัดให้ประชุมกลุ่ม เพื่อร่างโครงการจัดตั้งศูนย์วิชาการระดับเขตการศึกษา กลุ่มนี้ประกอบด้วยสมาชิก 9 คน คือ

1. นางพนมวัลย์ บุญยามระ	ศึกษานิเทศก์เขตการศึกษา 6 ประชาน
2. นายเทพ ไทยแซม	ศึกษานิเทศก์เขตการศึกษา 1
3. นายประพันธ์ คุณามุกต์	ศึกษานิเทศก์เขตการศึกษา 2
4. นางประชุมพร คงทน	ศึกษานิเทศก์เขตการศึกษา 3
5. นางสาวพรรณศรี วิชากรกุล	ศึกษานิเทศก์เขตการศึกษา 4
6. นายสุทัศน์ ออกเวหา	ศึกษานิเทศก์เขตการศึกษา 5
7. นายปุ่นณะ ภูละ	ศึกษานิเทศก์เขตการศึกษา 6
8. นายสายยนต์ เอี่ยมประสงค	ศึกษานิเทศก์เขตการศึกษา 12
9. นางสาวบุญเอก พ่องอาภา	ศึกษานิเทศก์เขตการศึกษา 8 เลขานุการ ²

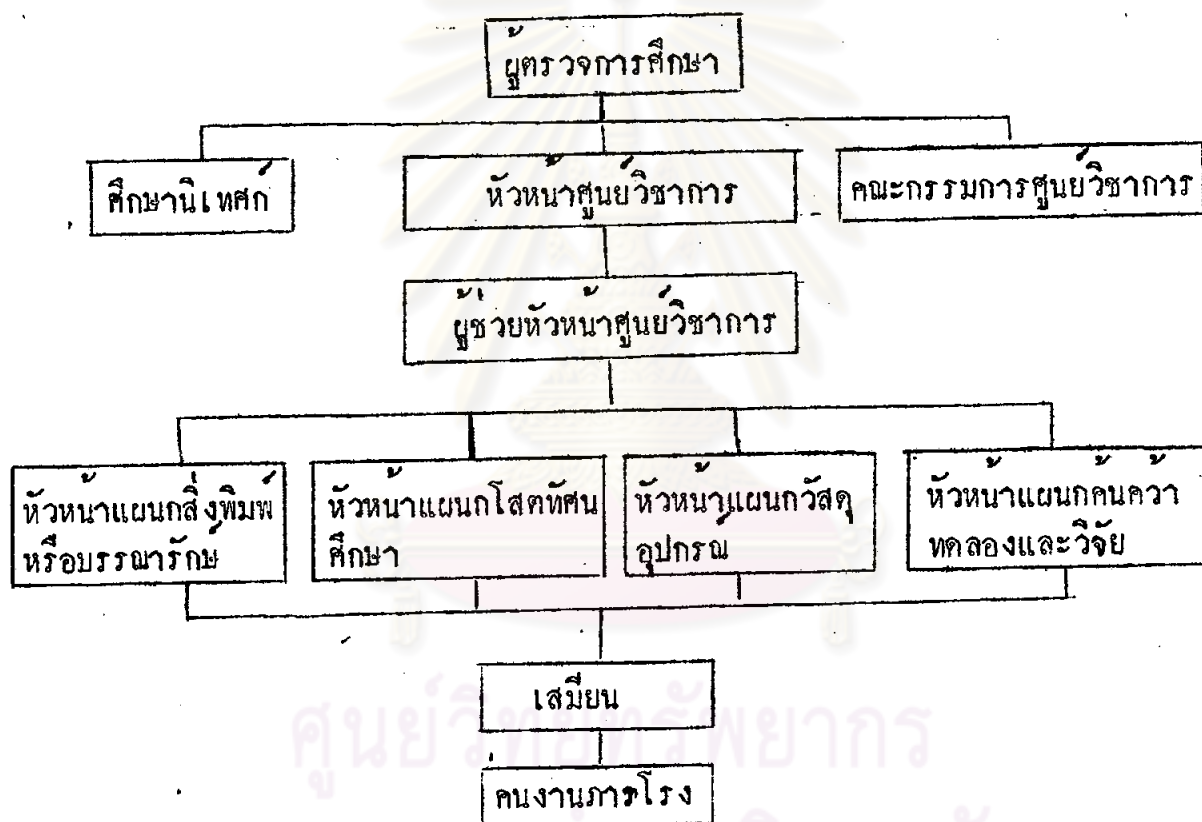
เพื่อให้การร่างโครงการจัดตั้งให้ถูกต้องตามสภาพ ปัญหา ความต้องการของแต่ละเขตการศึกษา จึงให้สมาชิกแต่ละคนเล่าสภาพการณ์ทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับเศรษฐกิจ การ

¹สรุปความคิดเห็นเรื่อง "Curriculum Lab" (อัครสำเนา), ไม่มีเลขหน้า

²รายงานการประชุมหมวดเรื่องการจัดตั้ง Curriculum Laboratory ระดับภาค" (2-3 มีนาคม, 2505) (อัครสำเนา), หน้า 1.

ศึกษาและสังคม เมื่อประมวลข้อเท็จจริงต่าง ๆ ของแต่ละเขตแล้ว ที่ประชุมมีความเห็น
 ทองทองกันว่าจะจัดศูนย์วิชาการระดับเขตได้ทั้ง 12 เขตการศึกษาตามความเหมาะสม โดย
 ศึกษาพิเศษเป็นผู้จัดตั้ง และดำเนินงานภายใต้การดูแลรับผิดชอบของผู้ตรวจการศึกษาและ
 คณะกรรมการดำเนินงาน¹ โดยมีระบบงานตามแผนผังดังนี้

แผนผังระบบงานศูนย์วิชาการระดับเขตการศึกษา²

¹ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 3.

นอกจากนี้ที่ประชุมได้พิจารณาว่าโครงการจัดตั้งโดยศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับความมุ่งหมาย หน้าที่และบริบริการ อาคารสถานที่ บุคคลากร ทรัพย์สินและวัสดุอุปกรณ์ การคนควาและวิจัย พอสรุปได้ดังนี้

ก. ความมุ่งหมาย

1. เพื่อส่งเสริมการศึกษาในสถาบันระดับต่าง ๆ
2. เพื่อศึกษาคนควาและปรับปรุงการเรียนการสอน
3. เพื่อประสานงานกับหน่วยราชการ และแหล่งวิทยาการอื่น ๆ
4. เพื่อเผยแพร่ความรู้ในเรื่องการศึกษาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

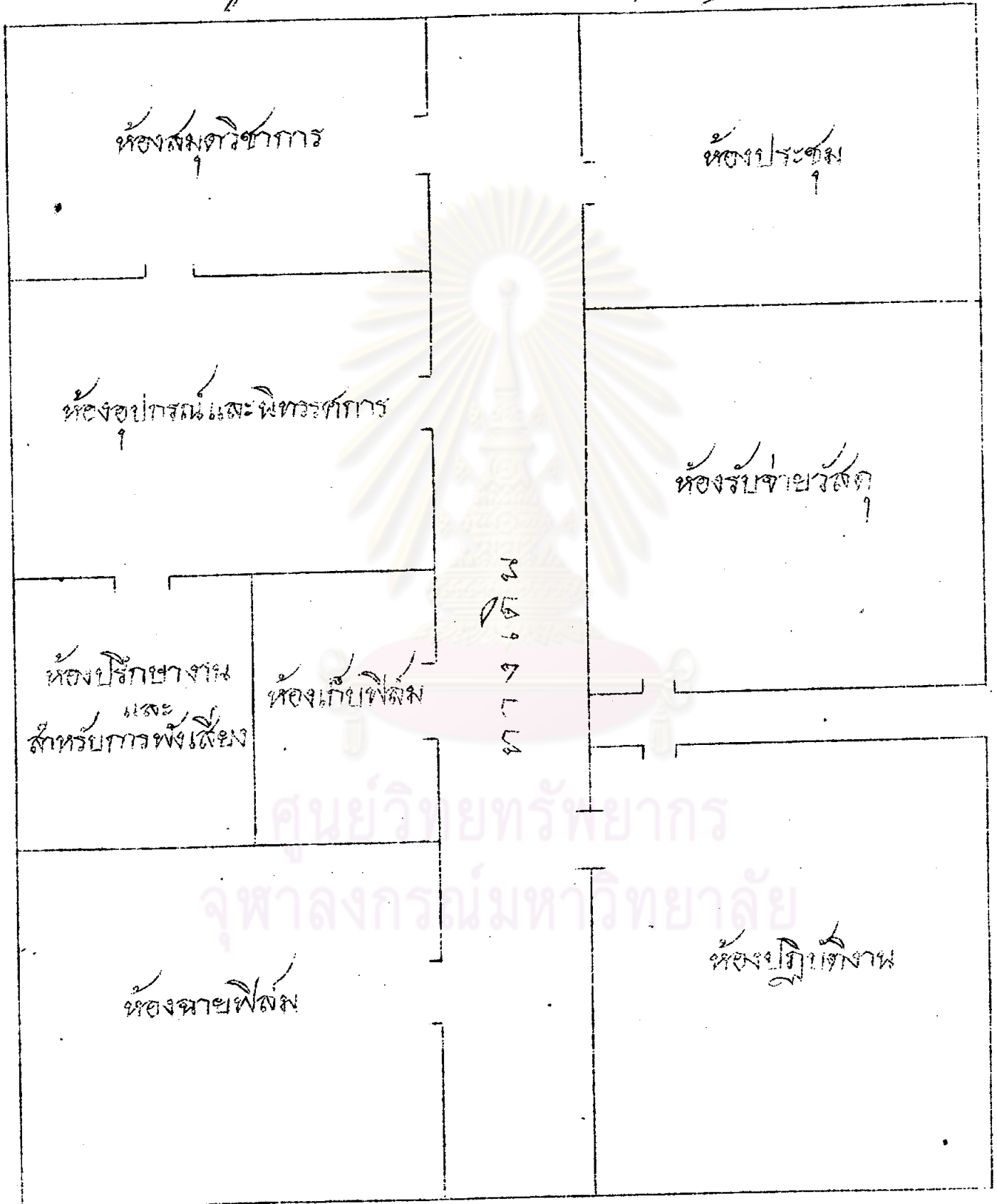
ข. หน้าที่และบริบริการ

1. เป็นที่ปรึกษาในด้านการเรียนการสอน
2. ให้ความร่วมมือในการอบรมครู
3. เป็นที่คนควาและแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างครูด้วยกัน
4. เป็นที่คนควาการทำประมวลการสอน
5. ให้ความแนะนำในการติดต่อกับแหล่งวิทยาการ
6. เป็นที่ผลิตอุปกรณ์ตัวอย่าง
7. ส่งเสริมการใช้วัสดุพื้นเมืองทำอุปกรณ์การสอน
8. ให้บริการยืมและแลกเปลี่ยนอุปกรณ์การศึกษา
9. แนะนำวิธีใช้และรักษาอุปกรณ์การศึกษา
10. จัดนิทรรศการเกี่ยวกับการศึกษา
11. ให้บริการเผยแพร่การศึกษา วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น

ค. อาคารสถานที่ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้ตามหน้าที่และบริบริการ จึงควรมีห้องต่าง ๆ ตามคำแนะนำของ แมคซ์ เบอริเยสซา (Max Berryessa) เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารวิเทศกิจ

ง. บุคคลากร ควรจัดให้มีบุคคลากรเพียงพอในการปฏิบัติงานตามแผนผังระบบงานดังกล่าวมาแล้ว

ตัวอย่งคณยวิชากรระดับภาค ที่ประชุมกลุ่มเสนอแนะ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จ. ครูภัณฑ์ และวัสดุอุปกรณ์ มีเครื่องมือเครื่องใช้ประจำสำนักงาน สิ่งพิมพ์และอุปกรณ์โสตทัศนศึกษา ตามความจำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานของศูนย์วิชาการระดับเขต

ฉ. การค้นหาและวิจัย เจ้าหน้าที่ทุกคนในแผนกต้องเป็นผู้มีความรู้ในด้านการค้นคว้าวิจัย เพื่อจะได้ศึกษาวิธีการสำรวจ การทดลองและวิจัยการศึกษาในด้านต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน¹

หลังจากการประชุมสัมมนาครั้งนี้เพียง 7 เดือน คือในเดือนกันยายน พ.ศ. 2505 เขตการศึกษา 12 ซึ่งสำนักงานตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้จัดตั้งศูนย์ในลักษณะดังกล่าวแล้วนั้น และให้ชื่อว่า "ศูนย์ส่งเสริมวิชาการภาคศึกษา 12" โดยความร่วมมือจากศึกษานิเทศก์ ผู้ตรวจการศึกษา ศึกษาธิการจังหวัด อาจารย์โรงเรียนฝึกหัดครู และได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อเป็นสถานที่สำหรับครู ผู้บริหารการศึกษา ศึกษาานิเทศก์และนักเรียน โรงเรียนฝึกหัดครู ได้แลกเปลี่ยนความรู้ในด้านการศึกษา
2. เพื่อเป็นสถานที่สำหรับครูได้มาศึกษาค้นคว้าและผลิตอุปกรณ์การศึกษา
3. เพื่อเป็นสถานที่สำหรับนิทรรศการอุปกรณ์การศึกษา
4. เพื่อเป็นสถานที่สำหรับประชุมอบรมครู
5. เพื่อบริการสิ่งใหม่ ๆ เกี่ยวกับการศึกษา เช่นการจัดฉายภาพยนตร์ ปรากฏาและเผยแพร่เอกสาร

6. เพื่อให้มีอุปกรณ์การศึกษาบางอย่างแก่ครูและนักเรียนฝึกสอน²

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4-8.

² กรมวิชาการ, รายงานผลการปฏิบัติงานตามโครงการพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาคประจำปีงบประมาณ 2505 (พระนคร, 2506), หน้า 168.

การดำเนินงานแบ่งออกเป็น 3 แผนกคือ แผนกห้องสมุด แผนกโสตทัศนศึกษาและ
แผนกวัสดุอุปกรณ์ แต่ละแผนกมีหน้าที่รับผิดชอบพอสรุปได้ดังนี้

แผนกห้องสมุดเป็นที่รวบรวมหนังสือทั่ว ๆ ไป แบบเรียนทุกระดับ หนังสืออ้างอิง
สิ่งพิมพ์ของกระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตร ประมวลการสอน กฎระเบียบข้อบังคับของกระทรวง
ศึกษาธิการ คู่มือครู ตัวอย่างข้อทดสอบ หนังสือสำหรับเด็ก เอกสารและวารสารที่เกี่ยวกับการ
ศึกษาโดยทั่ว ๆ ไป

แผนกโสตทัศนศึกษา จัดรวบรวมวัสดุและอุปกรณ์โสตทัศนศึกษาต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์
ต่อการเรียนการสอน

แผนกวัสดุอุปกรณ์ เป็นที่รวบรวมและจัดนิทรรศการอุปกรณ์การสอน และใช้เป็น
สถานที่ฝึกทำและผลิตอุปกรณ์การสอนของครูประจำการ ผู้บริหารการศึกษา ศึกษานิเทศก์และ
นักเรียนฝึกหัดครู ตลอดจนให้เป็นสถานที่รวบรวมวัสดุและเครื่องมือทำอุปกรณ์การสอน¹

ในการประชุมสัมมนาที่ศูนย์วิชาการพญาไท นายชนู แสงศักดิ์ ได้เสนอการจัดตั้ง
ศูนย์วิชาการในส่วนภูมิภาคที่วิทยาลัยครู ถ้าเขตการศึกษาไม่มีบุคลากรพอ เพราะเห็น
ว่าวิทยาลัยครูมีครูอาจารย์ดี ๆ มีเจ้าหน้าที่เพียงพอ ห้องสมุดและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ มีมาก
พอควร² ดังนั้น นอกจากเขตการศึกษาจะจัดตั้งศูนย์วิชาการขึ้นเองในสำนักงานเขตการ
ศึกษาแล้ว ในบางเขตการศึกษาจึงเข้าไปร่วมจัดตั้งศูนย์วิชาการระดับเขตในวิทยาลัยครู
ตัวอย่างที่ปรากฏหลักฐานอยู่ก็คือ เขตการศึกษา 1 ได้ก่อสร้างศูนย์วิชาการขึ้นในโรงเรียน
ฝึกหัดครูนครปฐม โดยใช้งบประมาณ 15,000 บาท และตั้งชื่อว่า "ศูนย์อุปกรณ์หลักสูตร"³

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 169-170.

² "อภิปรายเรื่องปัญหาและข้อคิดเห็นในการจัดตั้งศูนย์อุปกรณ์หลักสูตร" (อัครสำเนา),
ไม่มีเลขหน้า.

³ กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการศึกษาปีการศึกษา 2509 (พระนคร, 2510),
หน้า 39.

ดังนั้น เมื่อเขตการศึกษาได้เครื่องมือและวัสดุตามโครงการพัฒนาการศึกษาส่วนภูมิภาค จึงมอบให้โรงเรียนฝึกหัดครูนครปฐมทั้งหมด ต่อมางานของโรงเรียนฝึกหัดครูขยายตัวเป็นวิทยาลัยครูและไปตั้งในสถานที่ใหม่ วิทยาลัยครูมีนักเรียนเพิ่มขึ้นมาก ประกอบกับเขตการศึกษาไม่สะดวกในการไปใช้ ศูนย์วิชาการที่ตั้งในวิทยาลัยครูจึงเปลี่ยนแปลงไป เน้นบริการให้อาจารย์และนักเรียนฝึกหัดครูโดยเฉพาะแต่เขตศึกษาก็ยังเห็นความจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ศึกษาคนควาของตนเองอยู่ จึงเริ่มสะสมหนังสือ วัสดุ และเครื่องมือของตนเองขึ้นใหม่¹ เหตุการณ์เช่นนี้แสดงให้เห็นว่าการจัดตั้งศูนย์วิชาการโดยคิดว่าจะใช้ร่วมกันเพื่อการประหยัด และทำให้ใหญ่โตบริการได้กว้างขวางเป็นการรวมกำลังคนกันทำงานนั้นค่อนข้างยากสำหรับระบบราชการและระบบสังคมไทย เรื่องนี้ นายก่อ สวัสดิพิพาณิชย์ ได้ให้ความเห็นว่า แม้อเมริกาหรืออเมริกาก็มีศูนย์อุปกรณ์อยู่หลายแห่งในแต่ละเมือง ไม่ได้รวมตั้งเพียงหน่วยเดียว ฉะนั้น การที่ผู้เชี่ยวชาญชาวต่างประเทศเสนอแนะให้ร่วมกันจัดตั้งเพื่อการประหยัด ไม่สิ้นเปลืองงบประมาณและเจ้าหน้าที่สามารถจัดบริการได้กว้างขวางนั้น เป็นคำแนะนำที่ง่าย แต่ทำได้ยาก เพราะการตั้งศูนย์วิชาการนั้นขึ้นอยู่กับความต้องการและความพร้อมของหน่วยงานนั้น ๆ² ดังเช่นจังหวัดนครปฐมจัดตั้งขึ้นถึงสองแห่งคือ เขตการศึกษาแห่งหนึ่ง และวิทยาลัยครูนครปฐมอีกแห่งหนึ่ง

ศูนย์วิชาการระดับเขตที่แตกต่างจากเขตการศึกษาอื่น ๆ เป็นพิเศษได้แก่เขตการศึกษา 9 ซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดสุพรรณบุรี เพราะศูนย์วิชาการแห่งนี้เป็นส่วนสาขาของศูนย์วัสดุการศึกษา จัดเป็นศูนย์เพิ่มเติมเพื่อให้การบริการที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

¹สัมภาษณ์ นายพวง พันธุ์ลาภ 20 มีนาคม 2516.

²"วิธีใช้และจัด Curriculum Lab. เพื่อการศึกษา" (อัครสำเนา), ไม่มีเลขหน้า.

ของประเทศ¹ ฉะนั้น ศูนย์วิชาการระดับเขตที่จังหวัดอุตรธานี จึงมีชื่อเรียกว่า "ศูนย์วัสดุการศึกษา (สาขา)"² มีจุดมุ่งหมายกล่าวไว้ดังนี้

1. ผลิตวัสดุการสอนเป็นตัวอย่างสำหรับความจำเป็นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. ร่วมมือกับหน่วยศึกษานิเทศก์ ทดสอบ ประเมินค่าวัสดุเหล่านั้น และที่ผลิตจากศูนย์วัสดุการศึกษาในกรุงเทพฯ ด้วย
3. จัดเก็บและผลิตหนังสือที่ใช้เป็นประโยชน์ได้ รวมทั้งวัสดุการสอนอื่น ๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการผลิต และการใช้วัสดุในห้องเรียน การพัฒนาหลักสูตร
4. ให้ความสะดวกและให้เจ้าหน้าที่สำหรับฝึกอบรมครู เกี่ยวกับการผลิตและการใช้วัสดุการสอน³

ศูนย์วิชาการระดับฝึกหัดครู

ศูนย์วิชาการระดับนี้มุ่งบริการอาจารย์ในวิทยาลัยครู และนักเรียนฝึกสอน เพื่อให้มีโอกาสศึกษาค้นคว้า ทดลองวิธีการสอน เปรียบเทียบวิธีการสอนเรื่องต่าง ๆ ที่มีผู้คิดค้นทดลองไว้แล้ว เตรียมบทเรียนที่จะสอนนักเรียนให้น่าสนใจและกว้างขวางยิ่งขึ้น ให้มีหนังสือ และอุปกรณ์การสอน แนะนำการทำ การใช้อุปกรณ์การสอน⁴ ในการประชุมกลุ่มการจัดตั้งศูนย์วิชาการระดับฝึกหัดครู ณ ศูนย์วิชาการพญาไท ประกอบด้วยสมาชิก 8 คนคือ

1. นางฉวีวรรณ จึงเจริญ	วิทยาลัยครูพิษณุโลก	ประชาชน
2. นางประชุมพร อมาตยกุล	วิทยาลัยครูเชียงใหม่	

¹Sirirata Sungkapichai, "The Educational Materials Center in Thailand" (Unpublished Master's thesis, The Ohio State University, 1965).

²จากการสำรวจ 12 เขตการศึกษา.

³Sirirata Sungkapichai, Op. cit., p. 57.

⁴"สรุปรวมขอมูลความคิดเห็นเรื่อง Curriculum Lab." (อัครสำเนา), ไม่มีเลขหน้า.

3. นายสมพงษ์ สอนสุภาพ	วิทยาลัยครูมหาสารคาม
4. นายทัศน ทัศนยานนท์	วิทยาลัยครูอุบลราชธานี
5. นายชัชวาล วิริยบูล	วิทยาลัยครูนครราชสีมา
6. นายสมัย ทิพย์ชารา	ศึกษานิเทศกเขตการศึกษา 6
7. นายเฉลิม สิงหน้อย	ศึกษานิเทศกเขตการศึกษา 7
8. นายประกอบ ระกิติ	วิทยาลัยครูอุตรธานี เลขานุการ ¹

ผลของการประชุมกลุ่มที่สำคัญคือ การเขียนโครงการร่างการจัดตั้งศูนย์วิชาการระดับ
 ปีกหัตถครู ซึ่งพอสรุปเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความมุ่งหมาย หน้าที่และบริกากร บุคคลากร อาคารสถานที่
 วัสดุครุภัณฑ์ และการเงินได้ดังนี้

ก. ความมุ่งหมาย

1. เพื่อสนองความต้องการของวิทยาลัยในการศึกษาค้นคว้าและการจัดกิจกรรม
 ต่าง ๆ ที่จะเป็นการส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพทางการศึกษา
2. เพื่อเป็นแหล่งช่วยอบรมครูประจำการ
3. เพื่อเป็นแหล่งให้ความร่วมมือกับโครงการต่าง ๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ
 ในการจัดการสัมมนาว่าด้วยหลักสูตร

4. เพื่อเป็นแหล่งประสานงานและให้ความร่วมมือช่วยเหลือโรงเรียนปีกหัตถครู
 และโรงเรียนอื่น ๆ ในด้านปรับปรุงการเรียนการสอน

ข. หน้าที่และบริกากร

1. เป็นแหล่งช่วยการปฐมนิเทศนักเรียนของวิทยาลัยครู ก่อนออกทำการฝึกสอน
2. เป็นแหล่งค้นคว้า ทดลอง ปรับปรุงการเรียนการสอนตามหลักสูตร โดยอาศัยโรงเรียน
 สาขิต หรือโรงเรียนอื่นที่นักเรียนออกไปฝึกสอน

¹"รายงานการประชุมหมวด เรื่องการจัดตั้ง Curriculum Laboratory ระดับ
 ปีกหัตถครู" (2-3 มีนาคม, 2505) (อัครสำเนา), ไม่มีเลขหน้า.

3. ให้บริการแก่อาจารย์ในวิทยาลัยในด้านปรับปรุงวิธีสอน โครงการสอน

ตลอดจนการคนควาทดลอง

4. เป็นสถานที่สำหรับใช้ประชุม ปรึกษาหารือของอาจารย์ ครูและนักเรียนฝึกสอน
5. เป็นสถานที่แสดงผลงานดีเด่นของอาจารย์ นักเรียนวิทยาลัยครู
6. เป็นแหล่งให้ความร่วมมือและช่วยเหลือโรงเรียนฝึกหัดครูที่สังกัดอยู่ในเขตการศึกษานั้น
7. เป็นแหล่งอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ เช่น การทำอุปกรณ์แนะนำการฝึกสอน เป็นต้น
8. เป็นแหล่งช่วยอำนวยความสะดวกแก่ศูนย์โครงการพัฒนาการศึกษา (ค.พ.ศ.) และศูนย์พัฒนาการศึกษาส่วนภูมิภาค (พ.ศ.ภ.) ในการปรับปรุงการเรียนการสอนและการสัมมนาหลักสูตร
9. เป็นแหล่งแนะนำ เผยแพร่วัสดุ เอกสารและอุปกรณ์ต่าง ๆ ของวิทยาลัยครู ซึ่งเห็นว่าเป็นประโยชน์และมีคุณค่าในการศึกษา
10. เป็นแหล่งให้ขอเสนอแนะในการประเมินคุณค่าของวัสดุที่จะจัดซื้อ เพื่อใช้ประกอบการสอนในวิทยาลัย
11. เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับแบบเรียน ประมวลการสอน หลักสูตรและอื่น ๆ ของนักเรียนวิทยาลัยครู

ค. บุคคลากร

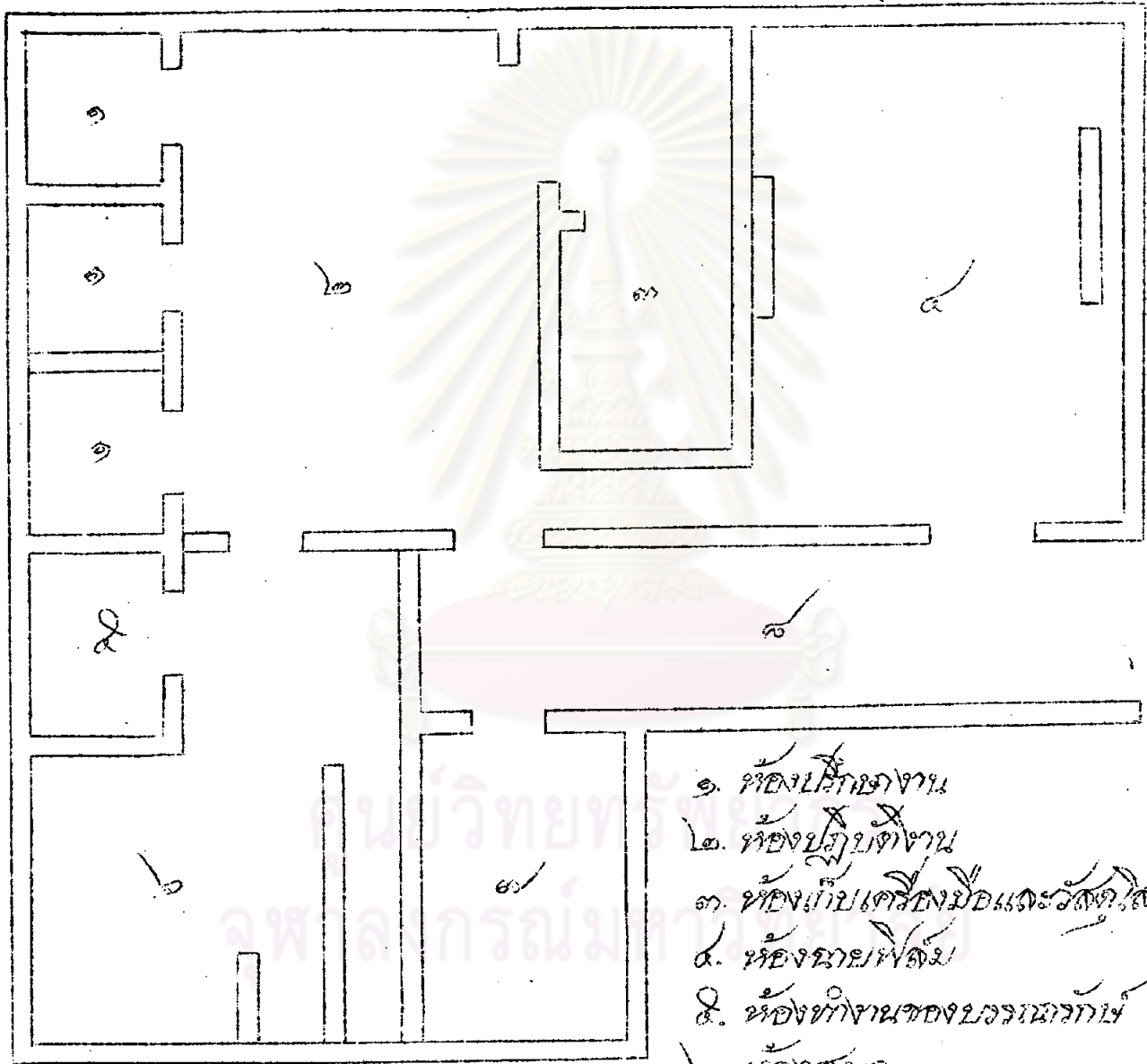
คณะผู้วางนโยบาย ควรประกอบด้วยอาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการวิทยาลัยครู ผู้ที่คัดเลือกมาจากอาจารย์ประจำวิชา อาจารย์ใหญ่โรงเรียนสาธิต

คณะผู้ดำเนินงาน ควรประกอบด้วยหัวหน้าคณะวิชาการศึกษา ผู้ช่วยผู้ดำเนินงาน 1 คน และเจ้าหน้าที่ประจำอย่างน้อย 1 คน นอกจากนี้ควรมีนักเรียนช่วยงานที่กำลังเรียนวิชาห้องสมุด หรือโฮตทัศน์ศึกษามาช่วยงานด้วย

ง. อาคารสถานที่

ถ้าสามารถจัดเป็นเอกเทศได้ ควรจะจัดทำตามแบบแปลนที่เสนอแนะ ถ้าไม่มีอาคารเอกเทศ ก็ควรคัดเลือกห้องเรียนที่มีอยู่ให้เป็นศูนย์ตามความเหมาะสม

ตัวอย่างแผนผังอาคารระดับวิทยาลัยครู
ที่ประชุมภาคแม่แตง

- ๑. ห้องเรียน
- ๒. ห้องปฏิบัติการ
- ๓. ห้องเก็บเครื่องมือและวัสดุต่าง ๆ
- ๔. ห้องนายพัสดุ
- ๕. ห้องทำงานของบรรณารักษ์
- ๖. ห้องสมุด
- ๗. ห้องสถานอำนวยการวิทยาลัยครู
- ๘. ทางเดิน

จ. วัสดุครุภัณฑ์

ทองจักใหม่ทั้งวัสดุสิ่งพิมพ์ โสตทัศนวัสดุ เครื่องมือโสตทัศนศึกษา เครื่องมือสำหรับการผลิต และครุภัณฑ์ต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

ฉ. การเงิน

เงินอาจได้มาจากงบประมาณของกรมการฝึกหัดครู เงินบำรุงการศึกษาของวิทยาลัย และเงินรายได้อื่น ๆ¹

แต่อย่างไรก็ตาม จากผลการวิจัยเรื่องการศึกษาห้องปฏิบัติการหลักสูตรในสถาบันฝึกหัดครูในประเทศไทย โดย นางสาว จุฬารัตน์ วาศิวท ในปี พ.ศ. 2512 ได้สรุปว่าห้องปฏิบัติการหลักสูตรส่วนมากมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า และเตรียมการสอนของอาจารย์ และนักเรียนฝึกสอน สถานที่ตั้งส่วนมากเป็นอาคารเอกเทศ ค่าตอบแทนรับรองลงมาคือ เป็นส่วนหนึ่งของห้องสมุด ด้านกิจกรรมและบริการที่มีค่าตอบแทนเป็นจำนวนมากคือ รวบรวมและจัดวัสดุหลักสูตรบริการยืม ให้ค่าปรึกษาเกี่ยวกับการเตรียมการสอน และการศึกษาหลักสูตร การบริหาร ผู้บริหารงานส่วนมากเป็นบรรณารักษ์ในคานวัสดุหลักสูตร มีแบบเรียนและคู่มือครูมากที่สุด แบบทดสอบมีน้อยที่สุด บุคคลที่เข้าใช้ศูนย์มากที่สุดคือนักเรียนฝึกสอน ในคานการเงินมีจำนวนน้อย ที่ได้รับงบประมาณประจำปีจำนวนแน่นอน ส่วนมากจะเสนอขออนุมัติตามรายการที่โครงการเป็นคราว ๆ ไป ซึ่งบางครั้งอาจไม่ได้รับการอนุมัติ เพราะงบประมาณไม่เพียงพอกับความต้องการ²

ศูนย์วิชาการระดับจังหวัด

ในการประชุมสัมมนาเรื่องศูนย์วิชาการ ณ ศูนย์วิชาการพญาไท ตั้งแต่วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2505 ถึง 10 มีนาคม 2505 ไม่ได้กล่าวถึงศูนย์วิชาการระดับจังหวัดกันอย่าง

¹ เรื่องเดียวกัน, ไม่มีเลขหน้า.

² จุฬารัตน์ วาศิวท, เรื่องเดิม หน้า จ - จ.

จริงจัง เพราะไม่มีการจัดประชุมกลุ่มระดับนี้ เพียงแต่กล่าวถึงการขยายศูนย์วิชาการออกไปให้ถึงระดับจังหวัดและระดับโรงเรียนเท่านั้น ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะเพิ่งจะมีการแต่งตั้งศึกษานิเทศก์ฝ่ายสามัญศึกษาประจำจังหวัด ซึ่งได้เริ่มแต่งตั้งเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2500¹ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2505 ก็ยังมีศึกษานิเทศก์น้อยมาก เมื่อเทียบกับปริมาณโรงเรียนและงานอื่น ๆ ที่จะต้องดำเนินการจะเห็นว่าไม่สมดุลกัน บางจังหวัดมีศึกษานิเทศก์เพียงคนเดียว ที่มีศึกษานิเทศก์อยู่ 3 - 4 คน เพียง 29 จังหวัด จังหวัดที่มีศึกษานิเทศก์ครบ 8 คน ตามเกณฑ์ของกรมสามัญศึกษามีเพียง 2 จังหวัดเท่านั้น² ปัจจุบันจำนวนศึกษานิเทศก์มีมากขึ้น จังหวัดที่มีศึกษานิเทศก์อย่างต่ำที่สุด มี 7 คน และมีเพียง 6 จังหวัด คิดเป็นร้อยละ 11.12 เท่านั้น จังหวัดที่มี 8 คน มีร้อยละ 18.52 จังหวัดที่มี 9 คน ร้อยละ 14.82 จังหวัดที่มี 10 คน ร้อยละ 31.49 จังหวัดที่มี 11 คน ร้อยละ 16.67 และจังหวัดที่มี 12 คน ครบตามเกณฑ์ปัจจุบันมีเพียงจังหวัดเดียวคือ จังหวัดอุบลราชธานี คิดเป็นร้อยละ 1.86³ ฉะนั้น แต่ละจังหวัดจึงมีศึกษานิเทศก์เพิ่มขึ้นมากกว่าปี พ.ศ. 2505 แม้จะมีศึกษานิเทศก์เพิ่มขึ้นมาก จากสถิติวันที่ 10 สิงหาคม 2514 มี 625 คน⁴ แต่ศึกษานิเทศก์ก็ไม่สามารถไปนิเทศโดยตรงได้ทั่วถึงทุกโรงเรียน จึงต้องใช้วิธีการฝึกอบรมครูประจำการ ฉะนั้น จึงควรจัดตั้งศูนย์วิชาการระดับจังหวัด เพื่อประโยชน์ต่อการฝึกอบรมและการนิเทศ ดังนี้

1. การอบรมครู จะส่งเสริมให้ครูมีภาคปฏิบัติด้วย มีให้ครูนั่งฟังแต่เพียงอย่างเดียว วิธีการอบรมก็จะเปลี่ยนไป มีให้มีศึกษานิเทศก์หรือเชิญบุคคลภายนอกมาเป็นวิทยากรเพื่อบรรยายให้ฟังเท่านั้น

¹กรมสามัญศึกษา, "วิวัฒนาการของศึกษานิเทศก์" บันทึกการนิเทศการศึกษา พ.ศ. 2511 (พระนคร, 2510), หน้า 37.

²กรมสามัญศึกษา, รายงานการศึกษาประจำปีการศึกษา 2505 (พระนคร, 2517), หน้า 174.

³จากการสำรวจหน่วยศึกษานิเทศก์ 71 จังหวัด.

⁴กรมสามัญศึกษา, บันทึกการนิเทศการศึกษา พ.ศ. 2515 (พระนคร, 2514), หน้า 90.

2. ศึกษาในเทศกได้ใช้วัสดุ อุปกรณ์ ค้นคว้างานในหน้าที่และทำการวิจัยค้นต่าง ๆ

3. เป็นสถานที่ผลิตอุปกรณ์ แนะนำการรักษา การใช้อุปกรณ์ ทดลองนำไปใช้ในโรงเรียนก่อนจะผลิตออกให้ใช้โดยทั่วไป¹

กรมสามัญศึกษาได้เล็งเห็นความสำคัญในการจัดตั้งศูนย์วิชาการก่อนกรมใด ๆ ในกระทรวงศึกษาธิการ จะเห็นได้ว่าในปี พ.ศ. 2504 ได้จัดตั้งศูนย์วิชาการพญาไท ซึ่งนับว่าเป็นศูนย์ที่ค่อนข้างสมบูรณ์ เป็นแห่งแรกในประเทศไทย กรมสามัญศึกษาได้จัดสรรงบประมาณสำหรับการอบรมให้แก่เขตการศึกษาในปี พ.ศ. 2509-2512 เพื่อจัดประชุมอบรมเรื่องการจัดตั้งศูนย์วิชาการ เป็นการเผยแพร่ความคิด และเป็นการกระตุ้นให้จังหวัดต่าง ๆ ได้พยายามจัดตั้งศูนย์วิชาการขึ้น² ในปี พ.ศ. 2512 ม.ร.ว.สุรชัช ศรีวัช ศึกษานิเทศกกรมสามัญศึกษา ได้วางแผนการจัดศูนย์วิชาการระดับจังหวัดในสำนักงานหน่วยศึกษานิเทศกฝ่ายสามัญศึกษาประจำจังหวัด ไว้ในคู่มือบุคลากรโครงการการศึกษาชนบท (ฉบับย่อ)³ พอจะสรุปได้ดังนี้

ก. วัตถุประสงค์

1. เป็นแหล่งวิชาสำหรับศึกษาธิการ ศึกษาในเทศกและครู

2. เป็นแหล่งวิชาให้บริการทางการศึกษาแก่โรงเรียน

3. เป็นแหล่งค้นคว้าและวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร แบบเรียนและอุปกรณ์การสอน

4. เป็นแหล่งผลิต แนะนำ และเผยแพร่อุปกรณ์การสอน เครื่องช่วยการสอน

และหนังสืออ่านประกอบ

5. เป็นแหล่งรวบรวมสถิติข้อมูลทางการศึกษา

¹"วิธีใช้และจัด Curriculum Lab. เพื่อการศึกษา" (อัครสำเนา), ไม่มีเลขหน้า.

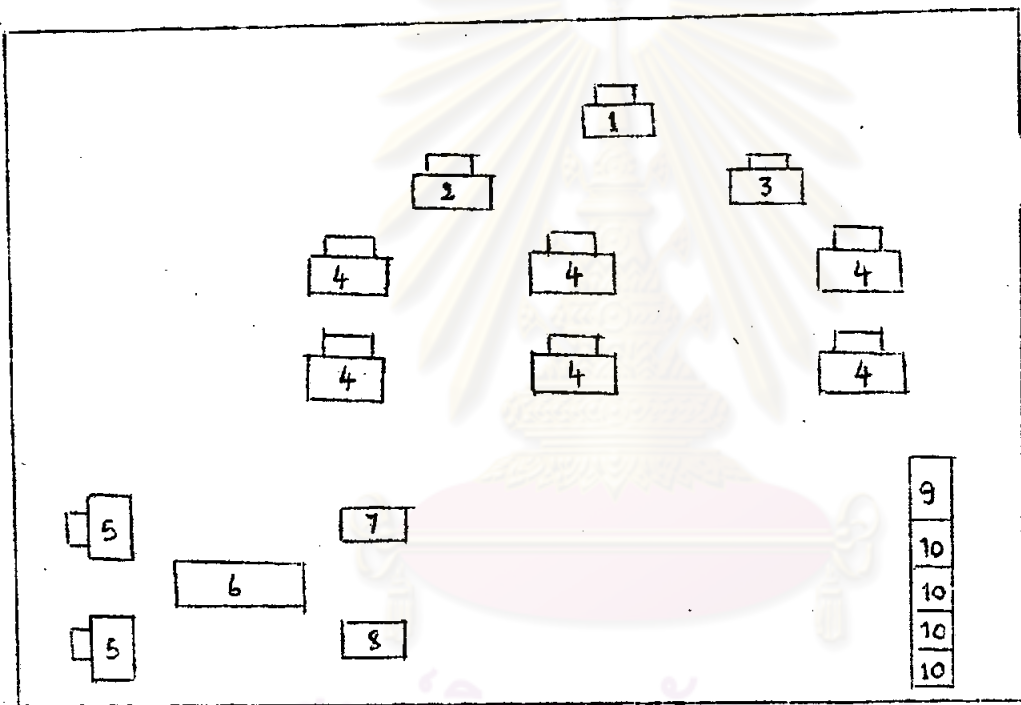
²สำนักงานภาคศึกษา 5, เรื่องเดิม, หน้าค่านำ.

³กรมสามัญศึกษา, คู่มือบุคลากรโครงการการศึกษาชนบท (ฉบับย่อ) (พระนคร, 2512) (อัครสำเนา), หน้า 6-12.

ข. อาคารสถานที่
ที่ตั้งศูนย์วิชาการควรอยู่ในย่านกลางที่ผู้ใช้บริการไปมาได้สะดวก อาคารควรมี
ห้อง เพื่อจัดกิจกรรมดังนี้

1. สำนักงานของศึกษานิเทศก์ เนื้อที่ของสำนักงานอาจแบ่งได้ 3 ส่วนคือ
เนื้อที่ใช้ทำงาน เนื้อที่ทำงานเอกสาร และเนื้อที่สำหรับครุภัณฑ์ ดังตัวอย่างแผนผังดังนี้ .

แผนผังสำนักงานของศึกษานิเทศก์

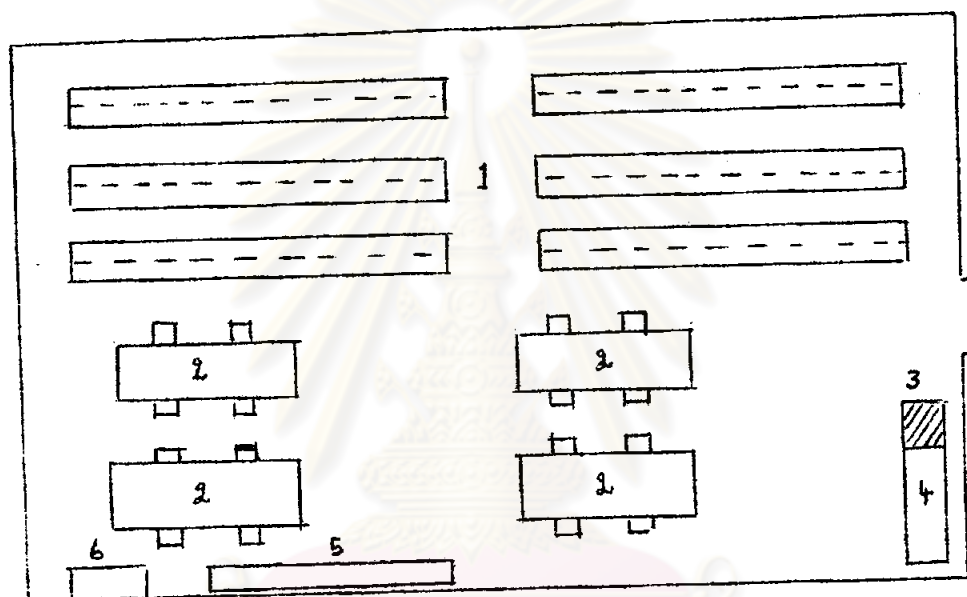
1. หัวหน้าหน่วย	6. เครื่องอັคสำเนา
2. รองหัวหน้าหน่วย	7. โต๊ะทำงานเอกสาร
3. เลขานุการ	8. ตู้ชั้นเปิดใส่เอกสารเพื่อการอັคสำเนา
4. ศึกษานิเทศก์	9. ตู้เหล็กเก็บของสองประตู
5. พิมพ์ดีด	10. ตู้เหล็กเก็บเอกสารสีลิ้นชัก

หมายเลข 5 - 9 เป็นงานการทำเอกสาร

หมายเลข 10 การจัดระบบเอกสารและสถิติทางการศึกษา

2. หอสมุด มีเนื้อที่เก็บหนังสือ ทอถนหนังสือ และที่ทำงานของเจ้าหน้าที่ หอสมุด
จัดขึ้นเพื่อการศึกษาคนควาทางวิชาการ จึงเป็นหอสมุดวิชาการ (Professional Library)
มีแผนผังดังนี้

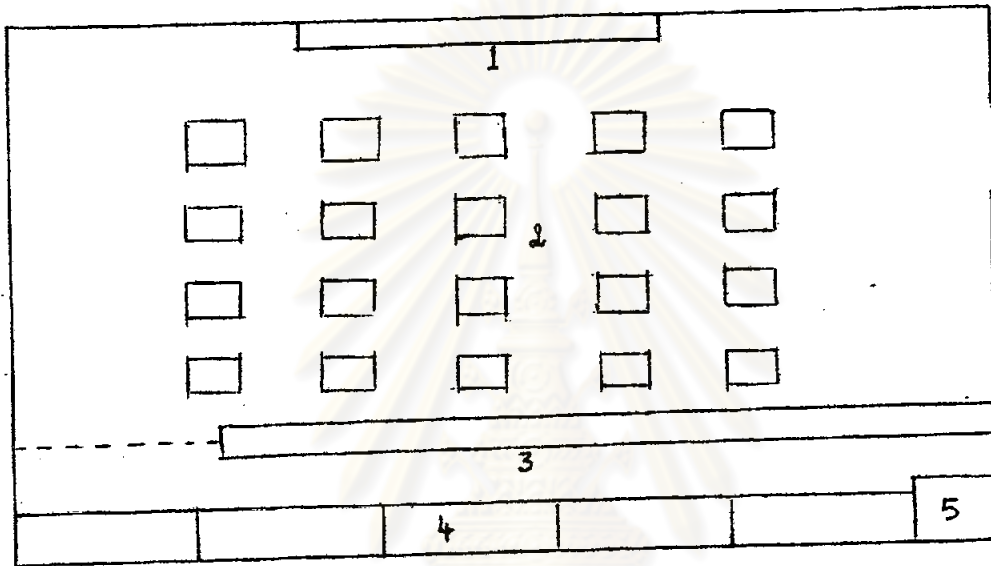
แผนผังหอสมุดของศูนย์วิชาการ

1. ชั้นเก็บหนังสือ
2. โต๊ะอ่านหนังสือ
3. โต๊ะหนังสือพิมพ์
4. ตู้วางวารสาร
5. กระดานดำและกระดานป้ายนิเทศ
6. ตู้บัตรรายการ

3. ห้องโสตทัศนศึกษา ประกอบด้วย ที่นั่งดูภาพ ห้องฉาย ภายในห้องฉาย มีเคาเตอร์สำหรับเก็บฟิล์ม ตู้เก็บเครื่องโสตทัศนศึกษา และวัสดุสิ้นเปลือง อ่างล้างมือ

แผนผังห้องโสตทัศนศึกษา

1. จอฉาย
2. ที่นั่งดู
3. เคาเตอร์สำหรับเก็บฟิล์ม
4. ตู้เก็บเครื่องโสตทัศนศึกษาและวัสดุสิ้นเปลือง
5. อ่างล้างมือ

นอกจากห้องต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ห้องที่จำเป็นอื่น ๆ ที่ควรมีคือ ห้องเก็บอุปกรณ์ ห้องปฏิบัติงาน ห้องแสดงนิทรรศการ และห้องนำ เป็นต้น

ค. บุคลากร

ศูนย์วิชาการควรดำเนินงานโดยศึกษานิเทศก์ ในขณะที่แต่ละจังหวัด มีศึกษานิเทศก์ 9 คน รับผิดชอบงานแต่ละหมวดวิชา ศึกษานิเทศก์อาจช่วยเหลืองานศูนย์วิชาการได้ โดยดูแลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. เจาหน้าทองสมุด
2. เจาหน้าไสตทัศนศึกษา
3. เจาหน้าทองปฏิบัติงาน
4. เจาหน้าที่รวบรวมสถิติ และข้อมูลทางการศึกษา
5. ภาโรง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย